THOMAS LINDNER

Centones

Editio maior
ab auctore curata

Vol. II. ($C^{M}{}_{2}$)
Odysseam parvam (M^4) et *Dido(n)ida* (D^b) complectens
atque apparatu critico instructum

Salisburgi MMXXV
Officina Tiliana

In Kommission bei
EDITION TANDEM, Salzburg | Wien
www.edition-tandem.at
Druck: druck.at

ISBN 978-3-903516-25-0

© Thomas Lindner, *P.L.*
2025

Ὀδύσσεια μικρά (M^4)

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε·
πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω,
πολλὰ δ' ὅ γ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα ὃν κατὰ θυμόν,
ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.
ἀλλ' οὐδ' ὧς ἑτάρους ἐρρύσατο, ἱέμενός περ·
αὐτῶν γὰρ σφετέρῃσιν ἀτασθαλίῃσιν ὄλοντο,
νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἠελίοιο
ἤσθιον· αὐτὰρ ὁ τοῖσιν ἀφείλετο νόστιμον ἦμαρ.
τῶν ἁμόθεν γε, θεά, θύγατερ Διός, εἰπὲ καὶ ἡμῖν.
ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες, ὅσοι φύγον αἰπὺν ὄλεθρον,
οἴκοι ἔσαν, πόλεμόν τε πεφευγότες ἠδὲ θάλασσαν·
τὸν δ' οἶον, νόστου κεχρημένον ἠδὲ γυναικός,
νύμφη πότνι' ἔρυκε Καλυψώ, δῖα θεάων,
ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι, λιλαιομένη πόσιν εἶναι.
ἀλλ' ὅτε δὴ τέλος ἦλθε περιπλομένων ἐνιαυτῶν,
τῷ οἱ ἐπεκλώσαντο θεοὶ οἶκόνδε νέεσθαι
εἰς Ἰθάκην, οὐδ' ἔνθα πεφυγμένος ἦεν ἀέθλων
καὶ μετὰ οἷσι φίλοισι· θεοὶ δ' ἐλέαιρον ἅπαντες
νόσφι Ποσειδάωνος· ὁ δ' ἀσπερχὲς μενέαινεν
ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ πάρος ἣν γαῖαν ἱκέσθαι.
ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας μετεκίαθε τηλόθ' ἐόντας
ἀντιόων ταύρων τε καὶ ἀρνειῶν ἑκατόμβης.
ἔνθ' ὅ γε τέρπετο δαιτὶ παρήμενος· οἱ δὲ δὴ ἄλλοι
Ζηνὸς ἐνὶ μεγάροισιν Ὀλυμπίου ἁθρόοι ἦσαν,
Οὐλύμπῳ γ', ὅθι φασὶ θεῶν ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
ἔμμεναι· οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται οὔτε ποτ' ὄμβρῳ
δεύεται οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ' αἴθρη
πέπταται ἀννέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη·
τῷ ἔνι τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἤματα πάντα.
οἱ δὲ θεοὶ θῶκόνδε καθίζανον, ἐν δ' ἄρα τοῖσι
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, οὗ τε κράτος ἐστὶ μέγιστον.
τοῖσι δ' Ἀθηναίη λέγε κήδεα πόλλ' Ὀδυσῆος
μνησαμένη· μέλε γάρ οἱ ἐὼν ἐν δώμασι νύμφης·
«ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη, ὕπατε κρειόντων,
εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
νοστῆσαι Ὀδυσῆα πολύφρονα ὅνδε δόμονδε,
Ἑρμείαν μὲν ἔπειτα, διάκτορον Ἀργεϊφόντην,
νῆσον ἐς Ὠγυγίην ὀτρύνομεν, ὄφρα τάχιστα
νύμφῃ ἐϋπλοκάμῳ εἴπῃ νημερτέα βουλήν,
νόστον Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος, ὥς κε νέηται.»

ἦ ῥα, καὶ Ἑρμείαν προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς·
«Ἑρμεία, σὺ γὰρ αὖτε τά τ' ἄλλα περ ἄγγελός ἐσσι·
νύμφῃ ἐϋπλοκάμῳ εἰπεῖν νημερτέα βουλήν,
νόστον Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος, ὥς κε νέηται,
οὔτε θεῶν πομπῇ οὔτε θνητῶν ἀνθρώπων.»
ὣς ἔφατ', οὐδ' ἀπίθησε διάκτορος Ἀργεϊφόντης.
αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
ἀμβρόσια χρύσεια, τά μιν φέρον ἠμὲν ἐφ' ὑγρὴν
ἠδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῇσ' ἀνέμοιο.
ἀλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἀφίκετο τηλόθ' ἐοῦσαν,
ἔνθ' ἐκ πόντου βὰς ἰοειδέος ἤπειρόνδε
ἤϊεν, ὄφρα μέγα σπέος ἵκετο, τῷ ἔνι νύμφη
ναῖεν ἐϋπλόκαμος· τὴν δ' ἔνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν.
πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὀδμὴ
κέδρου τ' εὐκεάτοιο θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὀδώδει
δαιομένων· ἡ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὀπὶ καλῇ
ἱστὸν ἐποιχομένη χρυσείῃ κερκίδ' ὕφαινεν.
ὕλη δὲ σπέος ἀμφὶ πεφύκει τηλεθόωσα,
κλήθρη τ' αἴγειρός τε καὶ εὐώδης κυπάρισσος.
ἔνθα δέ τ' ὄρνιθες τανυσίπτεροι εὐνάζοντο,
σκῶπές τ' ἴρηκές τε τανύγλωσσοί τε κορῶναι
εἰνάλιαι, τῇσίν τε θαλάσσια ἔργα μέμηλεν.
ἡ δ' αὐτοῦ τετάνυστο περὶ σπείους γλαφυροῖο
ἡμερὶς ἡβώωσα, τεθήλει δὲ σταφυλῇσι.
κρῆναι δ' ἑξείης πίσυρες ῥέον ὕδατι λευκῷ,
πλησίαι ἀλλήλων τετραμμέναι ἄλλυδις ἄλλη.
ἀμφὶ δὲ λειμῶνες μαλακοὶ ἴου ἠδὲ σελίνου
θήλεον. ἔνθα κ' ἔπειτα καὶ ἀθάνατός περ ἐπελθὼν
θηήσαιτο ἰδὼν καὶ τερφθείη φρεσὶν ᾗσιν.
ἔνθα στὰς θηεῖτο διάκτορος Ἀργεϊφόντης.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα ἑῷ θηήσατο θυμῷ,
αὐτίκ' ἄρ' εἰς εὐρὺ σπέος ἤλυθεν. οὐδέ μιν ἄντην
ἠγνοίησεν ἰδοῦσα Καλυψώ, δῖα θεάων·
οὐ γάρ τ' ἀγνῶτες θεοὶ ἀλλήλοισι πέλονται
ἀθάνατοι, οὐδ' εἴ τις ἀπόπροθι δώματα ναίει.
οὐδ' ἄρ' Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα ἔνδον ἔτετμεν,
ἀλλ' ὅ γ' ἐπ' ἀκτῆς κλαῖε καθήμενος, ἔνθα πάρος περ,
δάκρυσι καὶ στοναχῇσι καὶ ἄλγεσι θυμὸν ἐρέχθων
πόντον ἐπ' ἀτρύγετον δερκέσκετο δάκρυα λείβων.
Ἑρμείαν δ' ἐρέεινε Καλυψώ, δῖα θεάων,
ἐν θρόνῳ ἱδρύσασα φαεινῷ σιγαλόεντι·
«τίπτε μοι, Ἑρμεία χρυσόρραπι, εἰλήλουθας,
αἰδοῖός τε φίλος τε; πάρος γε μὲν οὔ τι θαμίζεις.

αὔδα ὅ τι φρονέεις· τελέσαι δέ με θυμὸς ἄνωγεν,
εἰ δύναμαι τελέσαι γε καὶ εἰ τετελεσμένον ἐστίν.
ἀλλ' ἕπεο προτέρω, ἵνα τοι πὰρ ξείνια θείω.»
ὣς ἄρα φωνήσασα θεὰ παρέθηκε τράπεζαν
ἀμβροσίης πλήσασα, κέρασσε δὲ νέκταρ ἐρυθρόν·
αὐτὰρ ὁ πῖνε καὶ ἦσθε διάκτορος Ἀργεϊφόντης.
αὐτὰρ ἐπεὶ δείπνησε καὶ ἤραρε θυμὸν ἐδωδῇ,
καὶ τότε δή μιν ἔπεσσιν ἀμειβόμενος προσέειπεν·
«εἰρωτᾷς μ' ἐλθόντα θεὰ θεόν· αὐτὰρ ἐγώ τοι
νημερτέως τὸν μῦθον ἐνισπήσω· κέλεαι γάρ.
Ζεὺς ἐμέ γ' ἠνώγει δεῦρ' ἐλθέμεν οὐκ ἐθέλοντα·
φησί τοι ἄνδρα παρεῖναι ὀϊζυρώτατον ἄλλων,
τῶν ἀνδρῶν, οἳ ἄστυ πέρι Πριάμοιο μάχοντο
εἰνάετες, δεκάτῳ δὲ πόλιν πέρσαντες ἔβησαν
οἴκαδ'· ἀτὰρ ἐν νόστῳ Ἀθηναίην ἀλίτοντο,
ἥ σφιν ἐπῶρσ' ἄνεμόν τε κακὸν καὶ κύματα μακρά.
ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἀπέφθιθεν ἐσθλοὶ ἑταῖροι,
τὸν δ' ἄρα δεῦρ' ἄνεμός τε φέρων καὶ κῦμα πέλασσε.
τὸν νῦν σ' ἠνώγειν ἀποπεμπέμεν ὅττι τάχιστα·
οὐ γάρ οἱ τῇδ' αἶσα φίλων ἀπονόσφιν ὀλέσθαι,
ἀλλ' ἔτι οἱ μοῖρ' ἐστὶ φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι
οἶκον ἐς ὑψόροφον καὶ ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν.
οὕτω νῦν ἀπόπεμπε, Διὸς δ' ἐποπίζεο μῆνιν,
μή πώς τοι μετόπισθε κοτεσσάμενος χαλεπήνῃ.»
ὣς ἄρα φωνήσας ἀπέβη κρατὺς Ἀργεϊφόντης·
ἡ δ' ἐπ' Ὀδυσσῆα μεγαλήτορα πότνια νύμφη
ἤϊ', ἐπεὶ δὴ Ζηνὸς ἐπέκλυεν ἀγγελιάων,
χειρί τέ μιν κατέρεξεν ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν·
«διογενὲς Λαερτιάδη, πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ,
οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν
αὐτίκα νῦν ἐθέλεις ἰέναι; σὺ δὲ χαῖρε καὶ ἔμπης.»
καὶ τότ' Ὀδυσσῆϊ μεγαλήτορι μήδετο πομπήν·
δῶκε μέν οἱ πέλεκυν μέγαν, ἄρμενον ἐν παλάμῃσι,
χάλκεον, ἀμφοτέρωθεν ἀκαχμένον· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ
στειλειὸν περικαλλὲς ἐλάϊνον, εὖ ἐναρηρός·
δῶκε δ' ἔπειτα σκέπαρνον ἐΰξοον· ἦρχε δ' ὁδοῖο
νήσου ἐπ' ἐσχατιήν, ὅθι δένδρεα μακρὰ πεφύκει,
κλήθρη τ' αἴγειρός τ', ἐλάτη τ' ἦν οὐρανομήκης,
αὖα πάλαι, περίκηλα, τά οἱ πλώοιεν ἐλαφρῶς.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ δεῖξ' ὅθι δένδρεα μακρὰ πεφύκει,
ἡ μὲν ἔβη πρὸς δῶμα Καλυψώ, δῖα θεάων,
αὐτὰρ ὁ τάμνετο δοῦρα· θοῶς δέ οἱ ἤνυτο ἔργον.
εἴκοσι δ' ἔκβαλε πάντα, πελέκκησεν δ' ἄρα χαλκῷ,

ξέσσε δ᾽ ἐπισταμένως καὶ ἐπὶ στάθμην ἴθυνε.
τόφρα δ᾽ ἔνεικε τέρετρα Καλυψώ, δῖα θεάων·
τέτρηνεν δ᾽ ἄρα πάντα καὶ ἥρμοσεν ἀλλήλοισι,
γόμφοισιν δ᾽ ἄρα τήν γε καὶ ἁρμονίῃσιν ἄρασσεν.
ὅσσον τίς τ᾽ ἔδαφος νηὸς τορνώσεται ἀνὴρ
φορτίδος εὐρείης, εὖ εἰδὼς τεκτοσυνάων,
τόσσον ἐπ᾽ εὐρεῖαν σχεδίην ποιήσατ᾽ Ὀδυσσεύς.
ἴκρια δὲ στήσας, ἀραρὼν θαμέσι σταμίνεσσι,
ποίει· ἀτὰρ μακρῇσιν ἐπηγκενίδεσσι τελεύτα.
ἐν δ᾽ ἱστὸν ποίει καὶ ἐπίκριον ἄρμενον αὐτῷ·
πρὸς δ᾽ ἄρα πηδάλιον ποιήσατο, ὄφρ᾽ ἰθύνοι.
φράξε δέ μιν ῥίπεσσι διαμπερὲς οἰσυΐνῃσι,
κύματος εἶλαρ ἔμεν· πολλὴν δ᾽ ἐπεχεύατο ὕλην.
τόφρα δὲ φάρε᾽ ἔνεικε Καλυψώ, δῖα θεάων,
ἱστία ποιήσασθαι· ὁ δ᾽ εὖ τεχνήσατο καὶ τά.
ἐν δ᾽ ὑπέρας τε κάλους τε πόδας τ᾽ ἐνέδησεν ἐν αὐτῇ,
μοχλοῖσιν δ᾽ ἄρα τήν γε κατείρυσεν εἰς ἅλα δῖαν.
τέτρατον ἦμαρ ἔην, καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα·
τῷ δ᾽ ἄρα πέμπτῳ πέμπ᾽ ἀπὸ νήσου δῖα Καλυψώ,
οὖρον δὲ προέηκεν ἀπήμονά τε λιαρόν τε.
γηθόσυνος δ᾽ οὔρῳ πέτασ᾽ ἱστία δῖος Ὀδυσσεύς.
ἑπτὰ δὲ καὶ δέκα μὲν πλέεν ἤματα ποντοπορεύων,
ὀκτωκαιδεκάτῃ δ᾽ ἐφάνη ὄρεα σκιόεντα
γαίης Φαιήκων, ὅθι τ᾽ ἄγχιστον πέλεν αὐτῷ·
εἴσατο δ᾽ ὡς ὅτε ῥινὸν ἐν ἠεροειδέϊ πόντῳ.
τὸν δ᾽ ἐξ Αἰθιόπων ἀνιὼν κρείων ἐνοσίχθων
τηλόθεν ἐκ Σολύμων ὀρέων ἴδεν· εἴσατο γάρ οἱ
πόντον ἐπιπλείων. ὁ δ᾽ ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον.
καρπαλίμως σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον
χερσὶ τρίαιναν ἑλών· πάσας δ᾽ ὀρόθυνεν ἀέλλας
παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε
γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ᾽ οὐρανόθεν νύξ.
σὺν δ᾽ εὖρός τε νότος τ᾽ ἔπεσον ζέφυρός τε δυσαὴς
καὶ βορέης αἰθρηγενέτης, μέγα κῦμα κυλίνδων.
ἔνθα δύω νύκτας δύο τ᾽ ἤματα κύματι πηγῷ
πλάζετο, πολλὰ δέ οἱ σχεδίη προτιόσσετ᾽ ὄλεθρον.
ἀλλ᾽ ὅτε δὴ τρίτον ἦμαρ ἐϋπλόκαμος τέλεσ᾽ Ἠώς,
καὶ τότ᾽ ἔπειτ᾽ ἄνεμος μὲν ἐπαύσατο ἠδὲ γαλήνη
ἔπλετο νηνεμίη· ὁ δ᾽ ἄρα σχεδὸν εἴσιδε γαῖαν.
ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ποταμοῖο κατὰ στόμα καλλιρόοιο
ἶξε πλέων, τῇ δή οἱ ἐείσατο χῶρος ἄριστος,
λεῖος πετράων, καὶ ἐπὶ σκέπας ἦν ἀνέμοιο·
τὸν δ᾽ ἔφερεν μέγα κῦμα κατὰ ῥόον, αἶψα δὲ γαῖα

δέξατο χερσὶ φίλησιν· ὁ δ' ἐκ πόντοιο λιασθεὶς
σχοίνῳ ὑπεκλίνθη, κύσε δὲ ζείδωρον ἄρουραν.
βῆ ῥ' ἴμεν εἰς ὕλην· τὴν δὲ σχεδὸν ὕδατος εὗρεν
ἐν περιφαινομένῳ. δοιοὺς δ' ἄρ' ὑπήλυθε θάμνους
ἐξ ὁμόθεν πεφυῶτας· ὁ μὲν φυλίης, ὁ δ' ἐλαίης.
τοὺς μὲν ἄρ' οὔτ' ἀνέμων διάη μένος ὑγρὸν ἀέντων,
οὔτε ποτ' ἠέλιος φαέθων ἀκτῖσιν ἔβαλλεν,
οὔτ' ὄμβρος περάασκε διαμπερές· ὣς ἄρα πυκνοὶ
ἀλλήλοισιν ἔφυν ἐπαμοιβαδίς· οὓς ὑπ' Ὀδυσσεὺς
δύσετ'. ἄφαρ δ' εὐνὴν ἐπαμήσατο χερσὶ φίλησιν
εὐρεῖαν· φύλλων γὰρ ἔην χύσις ἤλιθα πολλή.
ὣς Ὀδυσεὺς φύλλοισι καλύψατο. τῷ δ' ἄρ' Ἀθήνη
ὕπνον ἐπ' ὄμμασι χεῦε, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας.
ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
τῆμος ἄρ' ἥρως ὦρτο πόλινδ' ἴμεν Ἀλκινόοιο·
πρὶν ταχέως Ὀδυσεὺς ἐν θάμνῳ θωμὸν ἔθηκε.
καρπαλίμως πρὸς δώματ' ἴε κλυτά· πολλὰ δέ οἱ κῆρ
ὥρμαιν' ἱσταμένῳ, πρὶν χάλκεον οὐδὸν ἱκέσθαι.
ὥς τε γὰρ ἠελίου αἴγλη πέλεν ἠὲ σελήνης
δῶμα καθ' ὑψερεφὲς μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο.
χάλκεοι μὲν γὰρ τοῖχοι ἐληλέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα,
ἐς μυχὸν ἐξ οὐδοῦ, περὶ δὲ θριγκὸς κυάνοιο·
χρύσειαι δὲ θύραι πυκινὸν δόμον ἐντὸς ἔεργον·
ἀργύρεοι δὲ σταθμοὶ ἐν χαλκέῳ ἕστασαν οὐδῷ,
ἀργύρεον δ' ἐφ' ὑπερθύριον, χρυσέη δὲ κορώνη.
χρύσειοι δ' ἑκάτερθε καὶ ἀργύρεοι κύνες ἦσαν,
οὓς Ἥφαιστος ἔτευξεν ἰδυίῃσι πραπίδεσσι
δῶμα φυλασσέμεναι μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,
ἀθανάτους ὄντας καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα.
ἐν δὲ θρόνοι περὶ τοῖχον ἐρηρέδατ' ἔνθα καὶ ἔνθα
ἐς μυχὸν ἐξ οὐδοῖο διαμπερές, ἔνθ' ἐνὶ πέπλοι
λεπτοὶ ἐΰννητοι βεβλήατο, ἔργα γυναικῶν.
ἔνθα δὲ Φαιήκων ἡγήτορες ἑδριόωντο
πίνοντες καὶ ἔδοντες· ἐπηετανὸν γὰρ ἔχεσκον.
χρύσειοι δ' ἄρα κοῦροι ἐϋδμήτων ἐπὶ βωμῶν
ἕστασαν αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
φαίνοντες νύκτας κατὰ δώματα δαιτυμόνεσσι.
πεντήκοντα δέ οἱ δμῳαὶ κατὰ δῶμα γυναῖκες
αἱ μὲν ἀλετρεύουσι μύλῃσ' ἔπι μήλοπα καρπόν,
αἱ δ' ἱστοὺς ὑφόωσι καὶ ἠλάκατα στρωφῶσιν
ἥμεναι, οἷά τε φύλλα μακεδνῆς αἰγείροιο·
καιρουσσέων δ' ὀθονέων ἀπολείβεται ὑγρὸν ἔλαιον.
ὅσσον Φαίηκες περὶ πάντων ἴδριες ἀνδρῶν

νῆα θοὴν ἐνὶ πόντῳ ἐλαυνέμεν, ὣς δὲ γυναῖκες
ἱστὸν τεχνῆσσαι· περὶ γάρ σφισι δῶκεν Ἀθήνη
ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα καὶ φρένας ἐσθλάς.
ἔκτοσθεν δ' αὐλῆς μέγας ὄρχατος ἄγχι θυράων
τετράγυος· περὶ δ' ἕρκος ἐλήλαται ἀμφοτέρωθεν.
ἔνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκασι τηλεθάοντα,
ὄγχναι καὶ ῥοιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι
συκέαι τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι.
τάων οὔ ποτε καρπὸς ἀπόλλυται οὐδ' ἀπολείπει
χείματος οὐδὲ θέρευς, ἐπετήσιος· ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ
ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.
ὄγχνη ἐπ' ὄγχνῃ γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ,
αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ.
ἔνθα δέ οἱ πολύκαρπος ἀλῳὴ ἐρρίζωται,
τῆς ἕτερον μέν θ' εἱλόπεδον λευρῷ ἐνὶ χώρῳ
τέρσεται ἠελίῳ, ἑτέρας δ' ἄρα τε τρυγόωσιν,
ἄλλας δὲ τραπέουσι· πάροιθε δέ τ' ὄμφακές εἰσιν
ἄνθος ἀφιεῖσαι, ἕτεραι δ' ὑποπερκάζουσιν.
ἔνθα δὲ κοσμηταὶ πρασιαὶ παρὰ νείατον ὄρχον
παντοῖαι πεφύασιν, ἐπηετανὸν γανόωσαι.
ἐν δὲ δύω κρῆναι ἡ μέν τ' ἀνὰ κῆπον ἅπαντα
σκίδναται, ἡ δ' ἑτέρωθεν ὑπ' αὐλῆς οὐδὸν ἵησι
πρὸς δόμον ὑψηλόν, ὅθεν ὑδρεύοντο πολῖται.
τοῖ' ἄρ' ἐν Ἀλκινόοιο θεῶν ἔσαν ἀγλαὰ δῶρα.
ἔνθα στὰς θηεῖτο πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα ἑῷ θηήσατο θυμῷ,
καρπαλίμως ὑπὲρ οὐδὸν ἐβήσετο δώματος εἴσω.
εὗρε δὲ Φαιήκων ἡγήτορας ἠδὲ μέδοντας
σπένδοντας δεπάεσσιν ἐϋσκόπῳ Ἀργεϊφόντῃ.
οἱ δ' ἄνεῳ ἐγένοντο δόμον κάτα φῶτα ἰδόντες,
θαύμαζον δ' ὁρόωντες· ὁ δ' ἐλλιτάνευεν Ὀδυσσεύς·
«κέκλυτε, Φαιήκων ἡγήτορες ἠδὲ μέδοντες,
ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει.
χθιζὸς ἐεικοστῷ φύγον ἤματι οἴνοπα πόντον·
τόφρα δέ μ' αἰεὶ κῦμα φόρει κραιπναί τε θύελλαι
νήσου ἀπ' Ὠγυγίης· νῦν δ' ἐνθάδε κάββαλε δαίμων.
εἴμ' Ὀδυσεὺς Λαερτιάδης, ὃς πᾶσι δόλοισιν
ἀνθρώποισι μέλω, καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει.
ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον· ἐν δ' ὄρος αὐτῇ,
Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ἀριπρεπές· ἀμφὶ δὲ νῆσοι
πολλαὶ ναιετάουσι μάλα σχεδὸν ἀλλήλῃσι,
Δουλίχιόν τε Σάμη τε καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος.
αὐτὰρ ἐμοὶ πομπὴν ὀτρύνετε πατρίδ' ἱκέσθαι

ϑᾶσσον, ἐπεὶ δὴ δηϑὰ φίλων ἄπο πήματα πάσχω.»
ὣς ἔφαϑ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἐπήνεον ἠδ' ἐκέλευον
πεμπέμεναι τὸν ξεῖνον, ἐπεὶ κατὰ μοῖραν ἔειπεν.
τὸν δ' αὖτ' Ἀλκίνοος ἀπαμείβετο φώνησέν τε·
«ὦ Ὀδυσεῦ, ἐπεὶ ἵκευ ἐμὸν ποτὶ χαλκοβατὲς δῶ,
ὑψερεφές, τῶ σ' οὔ τι πάλιν πλαγχϑέντα γ' ὀΐω
ἂψ ἀπονοστήσειν, εἰ καὶ μάλα πολλὰ πέπονϑας.
ὑμέων δ' ἀνδρὶ ἑκάστῳ ἐφιέμενος τάδε εἴρω,
ὅσσοι ἐνὶ μεγάροισι γερούσιον αἴϑοπα οἶνον
αἰεὶ πίνετ' ἐμοῖσιν, ἀκουάζεσϑε δ' ἀοιδοῦ·
εἵματα μὲν δὴ ξείνῳ ἐϋξέστῃ ἐνὶ χηλῷ
κεῖται καὶ χρυσὸς πολυδαίδαλος ἄλλα τε πάντα
δῶρ', ὅσα Φαιήκων βουληφόροι ἐνϑάδ' ἔνεικαν·
ἀλλ' ἄγε οἱ δῶμεν τρίποδα μέγαν ἠδὲ λέβητα
ἠδὲ φίλον πέμπωμεν ἑὴν ἐς πατρίδα γαῖαν.»
ὣς ἔφατ' Ἀλκίνοος, ἀνὰ δ' ἵστατο δῖος Ὀδυσσεύς.
τῷ δ' ἅμα κήρυκα προΐει μένος Ἀλκινόοιο
ἡγεῖσϑαι ἐπὶ νῆα ϑοὴν καὶ ϑῖνα ϑαλάσσης.
εὖτ' ἀστὴρ ὑπερέσχε φαάντατος, ὅς τε μάλιστα
ἔρχεται ἀγγέλλων φάος Ἠοῦς ἠριγενείης·
καρπαλίμως Ἰϑάκῃ προσεπίλνατο ποντοπόρος νηῦς.
γήϑησέν τ' ἄρ' ἔπειτα πολύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς
χαίρων ᾗ γαίῃ, κύσε δὲ ζείδωρον ἄρουραν.
Ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
δὴ τότ' ἔπειϑ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα,
εἵλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ὅ οἱ παλάμηφιν ἀρήρει,
ἄστυδε ἱέμενος πουλύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς.
αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἵκανε δόμους εὖ ναιετάοντας,
ἔγχος μέν ῥ' ἔστησε φέρων πρὸς κίονα μακρήν,
αὐτὸς δ' εἴσω ἴεν καὶ ὑπέρβη λάϊνον οὐδόν.
τὸν δὲ πολὺ πρώτη εἶδε τροφὸς Εὐρύκλεια,
κώεα καστορνῦσα ϑρόνοισ' ἔνι δαιδαλέοισι,
δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰϑὺς κίεν· ἀμφὶ δ' ἄρ' ἄλλαι
δμῳαὶ Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἠγερέϑοντο
καὶ κύνεον ἀγαπαζόμεναι κεφαλήν τε καὶ ὤμους.
ἡ δ' ἴεν ἐκ ϑαλάμοιο περίφρων Πηνελόπεια,
Ἀρτέμιδι ἰκέλη ἠὲ χρυσῇ Ἀφροδίτῃ,
ἀνέρι δ' ἀμφὶ φίλῳ βάλε πήχεε δακρύσασα,
κύσσε δέ μιν κεφαλήν τε καὶ ἄμφω φάεα καλὰ
χεῖράς τ' ἀμφοτέρας· ϑαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.
κλαῖε δ' ἔχων ἄλοχον ϑυμαρέα, κεδνὰ ἰδυῖαν,
καὶ τότε Πηνελόπην προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
«ὦ γύναι, ἤδη γὰρ πάντων ἐπὶ πείρατ' ἀέϑλων

ἤλθομεν, οὐκέτ' ὄπισθεν ἀμέτρητος πόνος ἔσται.
ἀλλ' ἔρχευ, λέκτρονδ' ἴομεν, γύναι, ὄφρα καὶ ἤδη
ὕπνῳ ὕπο γλυκερῷ ταρπώμεθα κοιμηθέντες.»
τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια·
«εὐνὴ μὲν δὴ σοί γε τότ' ἔσσεται, ὁππότε θυμῷ
σῷ ἐθέλῃς, ἐπεὶ ἄρ σε θεοὶ ποίησαν ἱκέσθαι
οἶκον ἐϋκτίμενον καὶ σὴν ἐς πατρίδα γαῖαν·
ἀλλ' ἐπεὶ ἐφράσθης καί τοι θεὸς ἔμβαλε θυμῷ,
εἴπ' ἄγε μοι τὸν ἄεθλον, ἐπεὶ καὶ ὄπισθεν, ὀΐω,
πεύσομαι, αὐτίκα δ' ἐστὶ δαήμεναι οὔ τι χέρειον.»
τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις Ὀδυσσεύς·
«δαιμονίη, τί τ' ἄρ' αὖ με μάλ' ὀτρύνουσα κελεύεις
εἰπέμεν; αὐτὰρ ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ἐπικεύσω.
λέκτρον ἐποιχομένω, πίνοντέ τε δαινυμένω τε,
κήδεσιν ἀλλήλων τερπώμεθον ἀργαλέοισι
μνωομένω· μετὰ γάρ τε καὶ ἄλγεσι τέρπεται ἦτορ.»
αὐτὰρ διογενὴς Ὀδυσεύς, ὅσα κήδε' ἔθηκεν
ἀνθρώποισ' ὅσα τ' αὐτὸς ὀϊζύσας ἐμόγησε,
πάντ' ἔλεγ'· ἡ δ' ἄρα τέρπετ' ἀκούουσ', οὐδέ οἱ ὕπνος
πῖπτεν ἐπὶ βλεφάροισι πάρος καταλέξαι ἅπαντα.
ἤρξατο δ', ὡς πρῶτον Κίκονας δάμασ', αὐτὰρ ἔπειτα
ἦλθεν Λωτοφάγων ἀνδρῶν πίειραν ἄρουραν·
ἠδ' ὅσα Κύκλωψ ἔρξε, καὶ ὡς ἀπετείσατο ποινὴν
ἰφθίμων ἑτάρων, οὓς ἤσθιεν οὐδ' ἐλέαιρεν·
ἠδ' ὡς Αἴολον ἵκεθ', ὅ μιν πρόφρων ὑπέδεκτο
καὶ πέμπ', οὐδέ πω αἶσα φίλην ἐς πατρίδ' ἱκέσθαι
ἤην, ἀλλά μιν αὖτις ἀναρπάξασα θύελλα
πόντον ἐπ' ἰχθυόεντα φέρεν βαρέα στενάχοντα·
ἠδ' ὡς Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην ἀφίκανεν,
οἳ νῆάς τ' ὄλεσαν καὶ ἐϋκνήμιδας ἑταίρους
πάντας· Ὀδυσσεὺς δ' οἶος ὑπέκφυγε νηῒ μελαίνῃ.
καὶ Κίρκης κατέλεξε δόλον πολυμηχανίην τε,
ἠδ' ὡς εἰς Ἀΐδεω δόμον ἤλυθεν εὐρώεντα
ψυχῇ χρησόμενος Θηβαίου Τειρεσίαο
νηῒ πολυκλήϊδι, καὶ εἴσιδε πάντας ἑταίρους
μητέρα θ', ἥ μιν ἔτικτε καὶ ἔτρεφε τυτθὸν ἐόντα·
ἠδ' ὡς Σειρήνων ἀδινάων φθόγγον ἄκουσεν,
ὥς θ' ἵκετο Πλαγκτὰς πέτρας δεινήν τε Χάρυβδιν
Σκύλλην θ', ἣν οὔ πώ ποτ' ἀκήριοι ἄνδρες ἄλυξαν·
ἠδ' ὡς Ἠελίοιο βόας κατέπεφνον ἑταῖροι·
ἠδ' ὡς νῆα θοὴν ἔβαλε ψολόεντι κεραυνῷ
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης, ἀπὸ δ' ἔφθιθεν ἐσθλοὶ ἑταῖροι
πάντες ὁμῶς, αὐτὸς δὲ κακὰς ὑπὸ κῆρας ἄλυξεν·

ὥς θ' ἵκετ' Ὠγυγίην νῆσον νύμφην τε Καλυψώ,
ἣ δή μιν κατέρυκε, λιλαιομένη πόσιν εἶναι,
ἐν σπέεσι γλαφυροῖσι καὶ ἔτρεφεν ἠδὲ ἔφασκεν
θήσειν ἀθάνατον καὶ ἀγήραον ἤματα πάντα·
ἀλλὰ τοῦ οὔ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθεν·
ἠδ' ὡς ἐς Φαίηκας ἀφίκετο πολλὰ μογήσας,
οἳ δή μιν περὶ κῆρι θεὸν ὣς τιμήσαντο
καὶ πέμψαν σὺν νηῒ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν,
χαλκόν τε χρυσόν τε ἅλις ἐσθῆτά τε δόντες.
ὣς οἱ μὲν τοιαῦτα πρὸς ἀλλήλους ἀγόρευον·
τόφρα δ' ἄρ' Εὐρυνόμη τε ἰδὲ τροφὸς ἔντυον εὐνὴν
ἐσθῆτος μαλακῆς δαΐδων ὕπο λαμπομενάων.
αὐτὰρ ἐπεὶ στόρεσαν πυκινὸν λέχος ἐγκονέουσαι,
γρηῢς μὲν κείουσα πάλιν οἶκόνδε βεβήκει,
τοῖσιν δ' Εὐρυνόμη θαλαμηπόλος ἡγεμόνευεν
ἐρχομένοισι λέχοσδε δάος μετὰ χερσὶν ἔχουσα·
ἐς θάλαμον δ' ἀγαγοῦσα πάλιν κίεν. οἱ μὲν ἔπειτα
ἀσπάσιοι λέκτροιο παλαιοῦ θεσμὸν ἵκοντο·
εἷος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος Ἠώς,
τερπέσθην φιλότητι, παρ' ἀλλήλοισι μένοντες.
τὼ δ' ἐπεὶ οὖν φιλότητος ἐταρπήτην ἐρατεινῆς,
τερπέσθην μύθοισι, πρὸς ἀλλήλους ἐνέποντες. ⊗

Didois (D^{1b})

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Dives opum, felix Karthago, asperrima belli;
Condidit hanc Dido regina ac dirigit urbem.
Fervet opus: populi pars instat ducere muros
Molirique arcem et manibus subvolvere saxa,
Pars optare locum tecto et concludere sulco.
Iura magistratusque legunt sanctumque senatum;
Hic portus alii effodiunt; hic apta theatris
Fundamenta locant alii immanisque columnas
Rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.
Interea Aeneas medium mare classe tenebat:
Late e conspectu Siculae telluris in altum
Vela dabant profugi et spumas salis aere secabant.
Ut pelagus tenuere rates nec iam amplius ulla
Apparet tellus, maria undique et undique caelum,
Olli caeruleus supra caput astitit imber
Noctem hiememque ferens et inhorruit unda tenebris.
Cuncti continuo venti velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari totumque a sedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus et vastos volvunt ad litora fluctus:
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli et crebris micat ignibus aether
Praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
Ingemit et duplices tendens ad sidera palmas
Talia voce refert: «O terque quaterque beati,
Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
Contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis
Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
Non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,

Saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?»
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi, tum prora avertit et undis
Dat latus, insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet
(Dorsum immane mari summo), tres Eurus ab alto
In brevia et Syrtes urget – miserabile visu –
Illiditque vadis atque aggere cingit harenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit: excutitur pronusque magister
Volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum et rapidus vorat aequore vertex.
Apparent rari nantes in gurgite vasto,
Arma virum tabulaeque et Troïa gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achati,
Et qua vectus Abas et qua grandaevus Aletes,
Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum
Emissamque hiemem sensit Neptunus et imis
Stagna refusa vadis graviter commotus et alto
Prospiciens summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,
Fluctibus oppressos Troas caelique ruina.
Auxilio veniens subito tumida aequora placat
Collectasque fugat nubes solemque reducit.
Cymothoë simul et Triton adnixus acuto
Detrudunt naves scopulo; levat ipse tridenti
Et vastas aperit syrtes et temperat aequor

Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
Prospiciens genitor caeloque invectus aperto
Flectit equos curruque volans dat lora secundo.
Defessi Aeneadae, quae proxima litora, cursu
Contendunt petere et Libyae vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
In caelum scopuli, quorum sub vertice late
Aequora tuta silent; tum silvis scaena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum;
Intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,
Nympharum domus: hic fessas non vincula naves
Ulla tenent, unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
Ex numero subit ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troes harena
Et sale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates
Suscepitque ignem foliis atque arida circum
Nutrimenta dedit rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
Expediunt fessi rerum frugesque receptas
Et torrere parant flammis et frangere saxo.
Aeneas scopulum interea conscendit et omnem
Prospectum late pelago petit, Anthea si qua
Iactatum vento videat Phrygiasque biremes
Aut Capyn aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam, tres litore cervos
Prospicit errantes; hos tota armenta sequuntur
A tergo et longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic arcumque manu celeresque sagittas

Corripuit, fidus quae tela gerebat Achates,
Ductoresque ipsos primum capita alta ferentes
Cornibus arboreis sternit, tum vulgus et omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam;
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi et numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit et socios partitur in omnes;
Vina, amplis quae rite cadis oneraverat, heros
Dividit et dictis maerentia pectora mulcet:
«O socii – neque enim ignari sumus ante malorum –
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos vos et Cyclopea saxa
Experti: revocate animos maestumque timorem
Mittite; forsan et haec olim meminisse iuvabit.
Durate et vosmet rebus servate secundis!»
Talia voce refert curisque ingentibus aeger
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris:
Tergora deripiunt costis et viscera nudant;
Pars in frusta secant verubusque trementia figunt;
Litore aëna locant alii flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.
Postquam exempta fames epulis mensaeque remotae,
Amissos longo socios sermone requirunt
Spemque metumque inter dubii, seu vivere credant
Sive extrema pati nec iam exaudire vocatos.
Praecipue pius Aeneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit et crudelia secum
Fata Lyci fortemque Gyan fortemque Cloanthum.
Et iam vesper erat, cum Iuppiter aethere summo
Dispiciens mare velivolum terrasque iacentes
Litoraque et latos populos sic vertice caeli
Constitit et Libyae defixit lumina regnis.

Dein Maia genitum prudens demittit ab alto,
Ut terrae utque novae pateant Karthaginis arces
Hospitio Teucris, ne fati nescia Dido
Finibus arceret: volat ille per aëra magnum
Remigio alarum ac Libyae citus astitit oris.
Et iam iussa facit ponuntque ferocia Poeni
Corda volente deo; in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum mentemque benignam.
At pius Aeneas per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data est, exire locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Quaerere constituit sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum sub rupe cavata
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
Occulit; ipse uno graditur comitatus Achate
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Corripuere viam interea, qua semita monstrat;
Iamque ascendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet adversasque aspectat desuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam,
Miratur portas strepitumque et strata viarum.
«O fortunati, quorum iam moenia surgunt!»
Aeneas ait et fastigia suspicit urbis;
Infert se miscetque viris neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbra,
Quo primum iactati undis et turbine Poeni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello
Egregiam et facilem victu per saecula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum et numine divae,
Aerea cui gradibus surgebant limina nexaeque
Aere trabes, foribus cardo stridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit, hic primum Aeneas sperare salutem

Ausus et afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo
Cum fido socio, dum, quae fortuna sit urbi,
Artificumque manus navas operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas
Bellaque iam fama totum vulgata per orbem,
Atridas Priamumque et saevum ambobus Achillem.
Constitit et lacrimans «Quis iam locus» inquit «Achate,
Quae regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus! Sunt hic etiam sua praemia laudi,
Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret haec aliquam tibi fama salutem.»
Sic ait atque animum picturis pascit amaris
Multa gemens largoque umectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Grai, premeret Troiana iuventus,
Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno
Tydides multa vastabat caede cruentus
Ardentesque avertit equos in castra, priusquam
Pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis
Infelix puer atque impar congressus Achilli
Fertur equis curruque haeret resupinus inani
Lora tenens tamen; huic cervixque comaeque trahuntur
Per terram et versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
Crinibus Iliades passis peplumque ferebant
Suppliciter tristes et tunsae pectora palmis;
Diva solo fixos oculos aversa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus utque ipsum corpus amici

Tendentemque manus Priamum conspexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis
Eoasque acies et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens mediisque in milibus ardet
Aurea subnectens exsertae cingula mammae
Bellatrix audetque viris concurrere virgo.
Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
Dum stupet obtutuque haeret defixus in uno,
Dido se media subito tulit obvia silva
Virginis os habitumque gerens et virginis arma
Spartanae vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalyce volucremque fuga praevertitur Hebrum.
Namque umeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix dederatque comam diffundere ventis
Nuda genu nodoque sinus collecta fluentes.
Ac prior Aeneas dictis ita talibus infit:
«O quam te memorem, virgo? Namque haud tibi vultus
Mortales, haud os hominem indicat: o, dea certe!
An Phoebi soror an nympharum sanguinis una?
Sis felix nostrumque leves quaecumque laborem
Et, quo sub caelo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus vento huc vastis et fluctibus acti:
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.»
Olli subridens pulcherrima dixit Elissa:
«Principibus Tyrium mos est gestare pharetram
Purpureoque alte suras vincire cothurno.
Iugera Poena vides, Tyrios, Karthaginis urbem;
Illa ego sum Dido, regni regina novelli.
Mi coniunx Sychaeus erat ditissimus agri
Phoenicum et magno miserae dilectus amore;
Me pater intactam dederat primisque iugarat
Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.

Quos inter medios venit furor: ille Sychaeum
Impius ante aras atque auri caecus amore
Clam ferro incautum superat securus amorum
Germanae factumque diu celavit et aegram
Multa malus simulans vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis ora modis attollens pallida miris;
Crudeles aras traiectaque pectora ferro
Nudavit caecumque domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere suadet
Auxiliumque viae veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
Venimus in portus, ubi nunc ingentia cernis
Moenia surgentemque novae Karthaginis arcem
Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem quibus aut venistis ab oris
Quove tenetis iter?» Quaerenti talibus ille
Suspirans imoque trahens a pectore vocem:
«Nos Troia antiqua, si vestras forte per aures
Troiae nomen iit, diversa per aequora vectos
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super aethera notus.
Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor
Matre dea monstrante viam data fata secutus;
Vix septem convulsae undis Euroque supersunt.
Nunc ignotus egens Libyae deserta peragro.
O regina, novam cui condere Iuppiter urbem
Iustitiaque dedit gentes frenare superbas,
Temet nos miseri, ventis maria omnia vecti,
Oramus, prohibe infandos a navibus ignes,
Parce pio generi et propius res aspice nostras;
Quassatam ventis liceat subducere classem.
Non nos aut ferro Libycos populare penates

Venimus aut raptas ad litora vertere praedas;
Non ea vis animo nec tanta superbia victis.»
Tum breviter Dido vultum demissa profatur:
«Quisquis es, haud, credo, invisus caelestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Quis genus Aeneadum, at Troiam quis nesciat altam
Virtutesque virosque aut tanti incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni
Nec tam aversus equos Tyriis Sol iungit ab oris.
Namque tibi reduces socios classemque relatam
Nuntio et in tutum versis aquilonibus actam.
Solvite corde metum, Teucri, secludite curas!
Auxilio veniam vobis miserisque medebor:
Quare agite, Aenea, salvi concedite mecum,
Pergite et, o fortes, mea nunc ad regna venite!»
Dixit et in templum forma pulcherrima Dido
Incessit magna populi veniente caterva.
Illam omnis tectis et agris effusa iuventus
Turbaque miratur matrum et prospectat euntem
Attonitis inhians animis, ut regius ostro
Velet honos levis umeros, ut fibula crinem
Auro internectat, capite ut gerat ipsa coronam.
Qualis in Eurotae ripis aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades; illa pharetram
Fert umero gradiensque deas supereminet omnes:
Talis erat Dido, talem se laeta ferebat
Per medios instans operi regnisque serenis.
Tum foribus divae media testudine templi
Saepta armis solioque alte subnixa resedit
Gemmiferaque manu sceptrum regale tenebat.
Iura dabat legesque viris operumque laborem
Partibus aequabat iustis aut sorte trahebat,
Cum subito Aeneas concursu accedere magno
Anthea Sergestumque videt fortemque Cloanthum

Teucrorumque alios, ater quos aequore turbo
Dispulerat penitusque alias avexerat oras.
Obstipuit simul ipse, simul perculsus Achates
Laetitiaque metuque; parant coniungere dextras.
Restitit Aeneas claraque in luce refulsit
Os umerosque deo similis; namque ipsa decoram
Caesariem nato genetrix lumenque iuventae
Purpureum et laetos oculis afflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus aut ubi flavo
Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.
Nunc iterum alloquitur reginam Troïus heros
Ut rex ipse, suorum ut dux pastorque virorum:
«O sola infandos Troiae miserata labores,
Quae nos reliquias Danaum terraeque marisque
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Urbe domo socias, grates persolvere dignas
Non opis est nostrae, Dido, nec quicquid ubique est
Gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
Accipe daque fidem: sunt nobis fortia factis
Pectora, sunt animi et rebus spectata iuventus.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Usquam iustitia est et mens sibi conscia recti,
Praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
Saecula, qui tanti talem genuere parentes!
In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.»
Dixerat Aeneas, illa os oculosque loquentis
Iamdudum et totum lustrabat lumine corpus;
Scilicet obstipuit verbis, sic ore locuta est:
«Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur? Quae vis immanibus applicat oris?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli; genitor tum Belus opimam

Vastabat Cyprum et victor dicione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianae nomenque tuum regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat
Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali miseris succurrere disco:
Vos certe, Aenea fortissime Troiugenarum,
Accipio agnoscoque libens opibusque iuvabo.
Vultis et his mecum pariter considere regnis,
Urbem, quam statuo, vestra est, subducite naves;
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine habetur. 362
Ne petite auxilium, sed sumite prorsus, amici!» *362a*
Sic memorat; simul Aenean in regia ducit 363
Tecta, simul divum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur mediisque parant convivia tectis:
Arte laboratae vestes ostroque superbo,
Ingens argentum mensis caelataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naves praemittit Achaten,
Ascanio ferat haec ipsumque ad moenia ducat:
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera praeterea Iliacis erepta ruinis
Ferre iubet, pallam signis auroque rigentem
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivae Helenae, quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret inconcessosque hymenaeos,
Extulerat, matris Ledae mirabile donum;

Vellera praeterea et vestes colloque monile
Bacatum duplicemque argento auroque corollam
Et citharam auratam plectroque et pectine eburno.
Haec celerans iter ad naves tendebat Achates.
Iamque ibant dicto parentes; dona superbi
Regia portabant Tyriis duce semper Achate.
Cum veniunt, iam se aulaeis regina decoris
Aurea composuit sponda mediamque locavit.
Nunc pater Aeneas nunc et Troiana iuventus
Congreditur stratoque super discumbitur ostro.
Praecipue felix, fato devota futuro,
Expleri mentem nequit ardescitque tuendo
Phoenissa et pariter puero Aeneaque movetur.
Ille ubi complexu Aeneae colloque pependit
Et magnum cari implevit genitoris amorem,
Reginam petit: haec oculis, haec pectore toto
Haeret et interdum gremio fovet; augurat ipsa,
Felici insidat quantus deus; hic memor inde
Matris Acidaliae paulatim abolere Sychaeum
Incipit et vivo temptat praevertere amore
Iam pridem resides animos desuetaque corda.
Postquam prima quies epulis mensaeque remotae,
Crateras magnos statuunt et vina coronant.
Fit strepitus tectis vocemque per ampla volutant
Atria; dependent lychni laquearibus aureis
Incensi et noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auroque poposcit
Implevitque mero pateram, quam Belus et omnes
A Belo soliti; tum facta silentia tectis:
«Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur,
Hunc laetum Tyriisque diem Troiaque profectis
Esse velis nostrosque huius meminisse minores.
Adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno;
Et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate faventes.»
Dixit et in mensam laticum libavit honorem

Primaque libato summo tenus attigit ore,
Tum Bitiae dedit increpitans; ille impiger hausit
Spumantem pateram et pleno se proluit auro,
Post alii proceres. Cithara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quem maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam solisque labores,
Unde hominum genus et pecudes, unde imber et ignes,
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones,
Quid tantum Oceano properent se tinguere soles
Hiberni vel quae tardis mora noctibus obstet;
Ingeminant plausu Tyrii Troesque sequuntur.
Et sospes vario noctem sermone trahebat
Dido felicemque merumque bibebat amorem,
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa;
Nunc quibus Aurorae venisset filius armis,
Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles.
Et probus Aeneas intentis omnibus unus
Fata renarrabat divum cursusque docebat.
Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi
Pocula gemmatoque viros locat ipsa sedili
Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Accipit Aenean solioque invitat eburno.
Tum lecti iuvenes certatim escaeque magistri
Viscera tosta parant taurorum onerantque canistris
Praemia largificae Cereris Bacchumque ministrant:
Instaurant epulas et mensae grata secundae
Dona ferunt cumulantque onerata prandia lance.
Vescitur Aeneas simul et Troiana iuventus
Perpetui tergo bovis et fumantibus extis.
Postquam exempta fames et amor compressus edendi,
Conticuere omnes factoque hic fine quiescunt.
At Phoenissa gravi iamdudum saucia flamma
Corpore alit toto veneres et carpitur igne.
Multa viri virtus animo multusque recursat
Gentis honos: haerent infixi pectore vultus

Verbaque nec placidum membris dat cura soporem.
Postera Phoebea lustrabat lampade terras
Umentemque Aurora polo dimoverat umbram,
Cum sic unanimam alloquitur male sana sororem:
«Anna soror, quae me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes,
Quem sese ore ferens, quam forti pectore et armis!
Credo equidem – nec vana fides – genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit: heu, quibus ille
Iactatus fatis! Quae bella exhausta ferebat!
Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
Ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit,
Si non pertaesum thalami taedaeque fuisset –
Huic uni certe potero succumbere amori.
Anna, fatebor enim, miseri post fata Sychaei
Coniugis et sparsos fraterna caede penates
Solus hic inflexit sensus animumque labantem
Impulit: agnosco veteris vestigia flammae!»
Sic effata sinum lacrimis implevit obortis.
Anna refert: «O luce magis dilecta sorori,
Solane perpetua maerens carpere iuventa
Nec dulces natos Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut manes credis curare sepultos?
Esto: aegram nulli quondam flexere mariti,
Non Libyae, non ante Tyro; despectus Iarbas
Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit: placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello,
Et Numidae infreni cingunt et inhospita Syrtis.
Dis equidem auspicibus reor et Iunone secunda
Hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes, quae surgere regna
Coniugio tali! Teucrum comitantibus armis

Punica se quantis attollet gloria rebus!
Tu modo posce deos veniam sacrisque litatis
Indulge hospitio causasque innecte manendi!»
His dictis incensum animum inflammavit amore
Spemque dedit dubiae menti solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt pacemque per aras
Exquirunt; mactant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri Phoeboque patrique Lyaeo,
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccae media inter cornua fundit
Aut ante ora deum sanctas spatiatur ad aulas
Instauratque diem donis pecudumque reclusa
Pectora perscrutans divinitus immolat exta.
Uritur assidue Dido totaque vagatur
Urbe et amans amens silvas saltusque peragrat.
Nunc media Aenean secum per moenia ducit
Sidoniasque ostentat opes urbemque paratam;
Incipit effari mediaque in voce resistit.
Nunc eadem labente die convivia quaerit
Iliacosque iterum vecors audire labores
Exposcit pendetque iterum narrantis ab ore.
Post ubi digressi lumenque obscura vicissim
Luna premit suadentque cadentia sidera somnos,
Sola domo maeret vacua stratisque relictis
Incubat: illum absens absentem auditque videtque;
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, immensum si fallere possit amorem.
Ardet egens Dido traxitque per ossa furorem:
«Communem hunc» secum «populum paribusque regamus
Auspiciis; liceat Phrygio nupsisse marito
Dotalesque suae Tyrios permittere dextrae!»
Venatum Aeneas, una pulcherrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan radiisque retexerit orbem.

Oceanum interea surgens Aurora reliquit:
It portis iubare exorto delecta iuventus;
Retia rara, plagae, lato venabula ferro
Massylique ruunt equites et odora canum vis.
Fuco reginam se ornantem ad limina primi
Poenorum exspectant ostroque insignis et auro
Stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterva
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo;
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non et Phrygii comites et navus Iulus
Incedunt. Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas atque agmina iungit.
Qualis ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit ac Delum maternam invisit Apollo
Instauratque choros mixtique altaria circum
Cretesque Dryopesque fremunt pictique Agathyrsi;
Ipse iugis Cynthi graditur mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens atque implicat auro,
Tela sonant umeris: haud illo segnior ibat
Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.
Postquam altos ventum in montes atque invia lustra,
Ecce ferae saxi deiectae vertice caprae
Decurrere iugis; alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant montesque relinquunt.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo iamque hos cursu, iam praeterit illos
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum aut fulvum descendere monte leonem.
Interea magno misceri murmure caelum
Incipit, insequitur commixta grandine nimbus;
Et Tyrii proceres passim et Troiana iuventus
Dardaniusque nepos Veneris diversa per agros

Tecta metu petiere; ruunt de montibus amnes:
Diffugiunt comites et nocte teguntur opaca.
Speluncam Dido dux et Troianus eandem
Deveniunt; prima et Tellus et pronuba Iuno
Dant signum: niveis hinc atque hinc nuda lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet, ille repente
Accepit solitam flammam suavisque medullas
Intravit calor et labefacta per ossa cucurrit,
Non secus atque olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
At prior Aeneas votis compellat Elissam:
«Respice ad has voces et iam, precor, adnue coniunx.
Umquam ego si meriti sim noctis et immemor huius,
Si me sceptra, domum, vinclum liquisse iugale
Senseris ingratum et non haec promissa tuentem,
Tum me non hostes iuvet evasisse fretumque.» 572
«Si qua mihi de te suboles suscepta fuisset,» 572*a*
Phoenissa «et nostris» respondit «luderet aulis 572*b*
Parvulus Aeneas, qui te satis ore referret, 572*c*
Tunc equidem omnino felix ac grata viderer.» 572*d*
Dixerat, aeternoque potens devinctus amore 573
Optatos dedit amplexus placidamque petivit
Reginae infusus gremio per membra quietem.
Extemplo fulsere ignes et conscius aether
Conubiis summoque ulularunt vertice nymphae.
Mox hymenaeus erit: nec iam meditantur amorem
Furtivum. Quid nunc species vel fabula refert?
Confestim Libyae magnas it fama per urbes
Ac praegaudenti populis sermone canebat
Venisse Aenean Troiano sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.
Adnuit unanimis nato Venus, inde profecto
Ipsa suas illis croceo subtegmine vestes
Induit, ipsa suam duplicem Cytherea coronam
Donat et ardentes pulchra cum coniuge gemmas.

Et bonus Ascanius, socii sociaeque fideles,
Anna soror, Venus ac Iuno atque Hymenaeus ad aram
Astant atque faces faustas nubentibus urunt;
Carmina divino cecinerunt pectore Parcae:
«Nunc agite, o iuvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas et pocula porgite dextris
Communesque vocate deos, date vina volentes!»
Tunc sacer implevit dextras scyphus; ocius omnes
Inque aram laeti libant divosque precantur.
Inde sacerdotes sacrant altaria sertisque
Exornant caeduntque albas de more bidentes,
Amplifica amborum bicolor dum populus umbra
Prae templo velat comptum caput exspectantum.
Nec mora, cum plausu plebis lateque sonoro
Cornicinum cantu comitum fidibusque canoris
Laurigero iuvenum spatiantes rite sub arcu
Aeneas Didoque ineunt adytoque precari
Incipiunt, ignes Pollux undasque iugales
Praetulit et dextrum pariter vertuntur in orbem:
Coniugio iunguntur eo propriique dicantur.
Iuppiter hic risit tempestatesque serenae
Riserunt omnes risu Iovis omnipotentis.
Laetitia ludisque viae choreisque fremebant:
Omnibus in plateis matrum chorus, omnibus aulis;
Ante aras terram caesi stravere iuvenci.
Ambo sistentes decorato limine templi
Munera suscipiunt populorum aptantque superbis
Postibus inceduntque domum longo ordine pompa.
Largi mirificis satiantur odoribus ignes
Sertaque dependent tectis et ubique lyraeque
Tibiaque et cantus, animi felicia festi
Argumenta, sonant; reseratis atria valvis
Tota patent, hilari proceres instructa paratu
Reginaeque novique adeunt convivia regis:
Dona ferunt prae se, declarant gaudia vultu.

Candet ebur soliis, collucent pocula mensae,
Tota domus splendet regali fulgida gaza.
Pulvinar vero ambobus mensale locatur 625
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roseo conchyli purpura fuco;
Haec vestis priscis hominum variata figuris
Heroum mira virtutes indicat arte.
Dant manibus famuli lymphas Cereremque canistris 630
Expediunt tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longam
Cura penum struere et flammis adolere penates;
Centum aliae totidemque pares aetate ministri,
Qui mensas onerent plenas et pocula ponant. 635
Continuo Tyrii per limina laeta frequentes
Convenere toris iussi discumbere pictis; 637
Non, mihi si centum deus ora sonantia linguis 637*a*
Ingeniumque capax totumque Helicona dedisset, 637*b*
Gaudia persequerer plebis venientis eodem: 637*c*
Mirantur regem Aenean, mirantur Elissam 638
Reginam, amborum late radiantia circum
Coniugis et carae felicisque ora mariti. 640
Dumque vident reges, reges refoventque foventque 640*a*
Atque salutigeri candentia verba loquuntur; 640*b*
Oscula dant ipsis, solio dant oscula eburno: 640*c*
Sic omnes gaudent celebrantque perenne regentes. 641
Imposita dapibus meta populoque remisso 641*a*
Is secreta petit sponsa comitatus ab ipsa. 641*b*
Impatiens Veneris thalamo se immittit uterque; 641*c*
Implevitque uterum generoso semine: postquam 641*d*
Dido sustinuit bis mensum quinque labores, 641*e*
Nascitur Aeneades dulcissimus omine fausto; 641*f*
Parvulus Aeneas spes est virtusque futura 641*g*
Et patris ingenio quondam moderabitur urbem. 641*h*
Alterius postquam iuvenis maturuit aetas, 641*i*
Mittitur Ascanius Romanam condere gentem et 641*k*

Parcere subiectis et debellare superbos. 641l
Sic in perpetuam laudem vos candida vatum 642
Ora canant grataque sonent vos voce minores:
Vatibus altisonis, augent qui carmine verum,
(Eheu, luminibus tantis) et ego inserar audax! ⊗ 645

Didonis (D^{2b})

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Dives opum, felix Karthago, asperrima belli;
Condidit hanc Dido regina ac dirigit urbem.
Qualis apes Hyblaea suis bona perstrepit alis
Pascua et in variis desudat floribus, ingens
Fervet opus: fervet populi pars ducere muros
Molirique arcem et manibus subvolvere saxa,
Pars optare locum tecto et concludere sulco.
Iura magistratusque legunt sanctumque senatum;
Hic portus alii effodiunt; hic apta theatris
Fundamenta locant alii immanesque columnas
Rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.
Interea Aeneas Medium Mare classe tenebat:
Late e conspectu Siculae telluris in altum
Vela dabant profugi et spumas salis aere ruebant.
Ut pelagus secuere rates, nec iam amplius ulla
Apparet tellus, maria undique et undique caelum,
Olli caeruleus supra caput astitit imber
Noctem hiememque ferens et inhorruit unda tenebris.
Cuncti continuo venti velut agmine facto,
Qua data porta, fremunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari totumque a sedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis
Africus et vastos volvunt ad litora fluctus:
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
Intonuere poli et crebris micat ignibus aether,
Praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra:
Ingemit et duplices tendens ad sidera palmas
Talia voce refert: «O terque quaterque beati,
Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
Contigit oppetere! O Danaum fortissime gentis

Tydide! Mene Iliacis occumbere campis
Non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,
Saevus ubi Aeacidae telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta virum galeasque et fortia corpora volvit?»
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi, tum prora avertit et undis
Dat latus, insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
Tres Notus abreptas in saxa latentia torquet
(Dorsum immane mari summo), tres Eurus ab alto
In brevia et Syrtes urget – miserabile visu –
Illiditque vadis atque aggere cingit harenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit: excutitur pronusque magister
Volvitur in caput; ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum et rapidus vorat aequore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vasto,
Arma virum tabulaeque et Troïa gaza per undas.
Iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae,
Et qua vectus Abas et qua grandaevus Aletes,
Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum
Emissamque hiemem sensit Neptunus et imis
Stagna refusa vadis graviter commotus et alto
Prospiciens summa placidum caput extulit unda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem,
Fluctibus oppressos Troas caelique ruina.
Auxilio veniens subito tumida aequora placat
Collectasque fugat nubes solemque reducit.
Cymothoë simul et Triton annixus acuto

Detrudunt naves scopulo; levat ipse tridenti
Et vastas aperit syrtes et temperat aequor
Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora postquam
Prospiciens genitor caeloque invectus aperto
Flectit equos curruque volans dat lora secundo.
Defessi Aeneadae, quae proxima litora, cursu
Contendunt petere et Libyae vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
In caelum scopuli, quorum sub vertice late
Aequora tuta silent; tum silvis scaena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum;
Intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,
Nympharum domus: hic fessas non vincula naves
Ulla tenent, unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
Ex numero subit, ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troes harena
Et sale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates
Suscepitque ignem foliis atque arida circum
Nutrimenta dedit rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis Cerealiaque arma
Expediunt fessi rerum frugesque receptas
Et torrere parant flammis et frangere saxo.
Aeneas scopulum interea conscendit et omnem
Prospectum late pelago petit, Anthea si qua
Iactatum vento videat Phrygiasque biremes
Aut Capyn aut celsis in puppibus arma Caïci.
Attonitus tanto miserarum turbine rerum
«Iuppiter o!» dicit «si te non falsa precamur,

Nec te, magne pater, nostri pudet esse patronum, 102*c*
Aut fer opem nobis aut nos quoque conde sepulcro!» 102*d*
Ille notam fulgore facit tonitruque secundo: 102*e*
Navem in conspectu nullam, sed litore cervos 103
Prospicit errantes; hos tota armenta sequuntur
A tergo, et longum per valles pascitur agmen.
Constitit hic arcumque manu celeresque sagittas
Corripuit, fidus quae tela gerebat Achates,
Ductoresque ipsos primum capita alta ferentes
Cornibus arboreis sternit, tum vulgus et omnem
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam;
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi et numerum cum navibus aequet.
Hinc portum petit et socios partitur in omnes;
Vina, amplis quae rite cadis oneraverat, heros
Dividit et dictis maerentia pectora mulcet:
«O socii – neque enim ignari sumus ante malorum –
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos vos et Cyclopea saxa
Experti: revocate animos maestumque timorem
Mittite; forsan et haec olim meminisse iuvabit.
Durate et vosmet rebus servate secundis!»
Talia voce refert curisque ingentibus aeger
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se praedae accingunt dapibusque futuris:
Tergora deripiunt costis et viscera nudant;
Pars in frusta secant verubusque trementia figunt;
Litore aëna locant alii flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae.
Postquam exempta fames epulis mensaeque remotae,
Amissos longo socios sermone requirunt
Spemque metumque inter dubii, seu vivere credant
Sive extrema pati nec iam exaudire vocatos.

Praecipue pius Aeneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit et crudelia secum
Fata Lyci fortemque Gyan fortemque Cloanthum;
Maius opus dehinc magnanimo sub pectore volvens
Gratos caespitibus superum mandabat honores.
Viscera diripuit flammisque arisque remittens
Et vina effudit pateris et dona Lyaei;
Tura ignes adolent, onerata altaria fumant.
Ingenti et clara Aeneas supereminet omnes
Virtute excellens, pro vitae numina dono
Exorat summisque Iovem cum laudibus effert.
Et iam finis erat, cum Iuppiter aethere summo
Dispiciens mare velivolum terrasque iacentes
Litoraque et latos populos sic vertice caeli
Constitit et Libyae defixit lumina regnis.
Atque illum tales iactantem pectore curas
Tristior et lacrimis oculos suffusa nitentes
Alloquitur Venus: «O qui res hominumque deumque
Aeternis regis imperiis et fulmine terres,
Quid meus Aeneas in te committere tantum,
Quid Troes potuere, quibus tot funera passis –
Cuius ob iram? – omnis terrarum clauditur orbis?
Hoc equidem occasum Troiae tristesque ruinas
Solabar fatis contraria fata rependens;
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur. Quem das finem, rex magne, laborum?
Nos, tua progenies, caeli quibus annuis arcem,
Navibus – infandum – amissis, heu! cuius ob iram
Prodimur ac totis longe disiungimur oris?
Hic pietatis honos? Sic nos in sceptra reponis?»
Olli subridens hominum sator atque deorum
Vultu, quo caelum tempestatesque serenat,
Oscula libavit natae, tum talia fatur:
«Parce metu: immensa est finemque potentia caeli
Non habet, et quidquid superi voluere, peractum est.

Crede mihi, Cytherea, manent immota tuorum
Fata tibi! Cernisne urbem Karthaginis altam
Didonemque bonam reginam? Filius illam
Uxorem ducet regnumque perenne tenebit.
Sublimemque suo tolles ad sidera caeli
Tempore magnanimum Aenean; sententia perstat!
Et puer Ascanius, cui nunc cognomen Ïulo
Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno),
Officium explebit regnumque ab sede paterna
Transferet: Italiam multa vi muniet olim.
Huic ego nec metas rerum nec tempora ponam,
Imperium sine fine dabo, sine fine manebit.
Sic placitum!» Dedit amplexus atque oscula natae
Fixit et inde satum Maia demisit ab alto,
Ut terra utque nova Karthaginis arce pateret
Hospitium Teucris, ne fati nescia Dido
Finibus arceret: volat ille per aëra magnum
Remigio alarum ac Libyae citus astitit oris.
Et iam iussa facit, ponuntque ferocia Poeni
Corda volente deo; in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum mentemque benignam.
At pius Aeneas per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data est, exire locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Quaerere constituit sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum sub rupe cavata
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris
Occulit; ipse uno graditur comitatus Achate.
Corripuere viam interea, qua semita monstrat;
Iamque ascendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet adversasque aspectat desuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam,
Miratur portas strepitumque et strata viarum.
«O fortunati, quorum iam moenia surgunt!»
Aeneas ait et fastigia suspicit urbis;

Cum comite in turbam se infert neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbra,
Quo primum iactati undis et turbine Poeni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello
Egregiam et facilem victu per saecula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum et numine divae,
Aerea cui gradibus surgebant limina nexaeque
Aere trabes, foribus cardo stridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit, hic primum Aeneas sperare salutem
Ausus et afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo
Cum fido socio, dum, quae fortuna sit urbi,
Artificumque manus navas operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas
Bellaque iam fama totum vulgata per orbem,
Atridas Priamumque et saevum ambobus Achillem.
Constitit et lacrimans «Quis iam locus,» inquit «Achate,
Quae regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus! Sunt hic etiam sua praemia laudi,
Sunt lacrimae rerum et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret haec aliquam tibi fama salutem.»
Sic ait atque animum picturis pascit amaris
Multa gemens largoque umectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Grai, premeret Troiana iuventus,
Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno
Tydides multa vastabat caede cruentus
Ardentesque avertit equos in castra, priusquam
Pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troïlus armis

Infelix puer atque impar congressus Achilli
Fertur equis curruque haeret resupinus inani
Lora tenens tamen; huic cervixque comaeque trahuntur
Per terram et versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
Crinibus Iliades passis peplumque ferebant
Suppliciter tristes et tusae pectora palmis;
Diva solo fixos oculos aversa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus utque ipsum corpus amici
Tendentemque manus Priamum conspexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis
Eoasque acies et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens mediisque in milibus ardet
Aurea subnectens exsertae cingula mammae
Bellatrix audetque viris concurrere virgo.
Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
Dum stupet obtutuque haeret defixus in uno,
Dido se media subito tulit obvia silva
Virginis os habitumque gerens et virginis arma
Spartanae vel qualis equos Threïssa fatigat
Harpalyce volucremque fuga praevertitur Hebrum.
Namque umeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix dederatque comam diffundere ventis
Nuda genu nodoque sinus collecta fluentes.
Illius aspectu cedat seu proximus instet,
Anxius ut iuvenis dubium stupet, inscius ipsi.
Altius acceptae quam mira potentia flammae
Fortiter incendit! Vacuus manet omine sensus.
Incipit effari mediaque in voce resistit;
Tum tandem Aeneas dictis ita turbidus infit:
«O quam te memorem, virgo? Namque haud tibi vultus

Mortales, haud os hominem indicat: o, dea certe!
An Phoebi soror an nympharum sanguinis una?
Sis felix nostrumque leves, quaecumque, laborem
Et, quo sub caelo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas. Ignari hominumque locorumque
Erramus vento huc vastis et fluctibus acti:
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.»
Subridens illi pulcherrima dixit Elissa:
«Principibus Tyrium mos est gestare pharetram
Purpureoque alte suras vincire cothurno.
Iugera Poena vides, Tyrios, Karthaginis urbem;
Illa ego sum Dido, regni regina recentis.
Mi coniunx Sychaeus erat ditissimus agri
Phoenicum et magno miserae dilectus amore;
Me pater intactam dederat primisque iugarat
Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medios venit furor: ille Sychaeum
Impius ante aras atque auri caecus amore
Clam ferro incautum superat securus amorum
Germanae factumque diu celavit et aegram
Multa malus simulans vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis ora modis attollens pallida miris;
Crudeles aras traiectaque pectora ferro
Nudavit caecumque domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam patriaque excedere suadet
Auxiliumque viae veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus et auri.
His commota fugam celerem sociosque parabam;
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni
Aut metus acer erat; naves, quae forte paratae,
Corripiunt onerantque auro; portantur avari
Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
Venimus in portus, ubi nunc ingentia cernis

Moenia surgentemque novae Karthaginis arcem,
Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem quibus aut venistis ab oris
Quove tenetis iter?» Quaerenti talibus ille
Suspirans imoque trahens a pectore vocem:
«Nos Troia antiqua, si vestras forte per aures
Troiae nomen iit, diversa per aequora vectos
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super aethera notus.
Bis denis Phrygium conscendi navibus aequor
Matre dea monstrante viam data fata secutus;
Vix septem convulsae undis Euroque supersunt.
Nunc ignotus egens Libyae deserta peragro.
O regina, novam cui condere Iuppiter urbem
Iustitiaque dedit gentes frenare superbas,
Temet nos miseri, ventis maria omnia vecti,
Oramus, prohibe infandos a navibus ignes,
Parce pio generi et propius res aspice nostras;
Quassatam ventis liceat subducere classem.
Non nos aut ferro Libycos populare penates
Venimus aut raptas ad litora vertere praedas;
Non ea vis animo nec tanta superbia victis.»
Tum breviter Dido vultum demissa profatur:
«Quisquis es, haud, credo, invisus caelestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Quis genus Aeneadum et Troiam quis nesciat altam
Virtutesque virosque aut tanti incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
Nec tam aversus equos Tyriis Sol iungit ab oris.
Namque tibi reduces socios classemque relatam
Nuntio et in tutum versis aquilonibus actam.
Solvite corde metum, Teucri, secludite curas!
Auxilio veniam vobis miserisque medebor:

Quare agite, Aenea, salvi concedite mecum,
Pergite et, o clari, mea nunc ad regna venite!»
Dixit et in templum forma pulcherrima Dido
Incessit magna populi veniente caterva.
Illam omnis tectis et agris effusa iuventus
Turbaque miratur matrum et prospectat euntem
Attonitis inhians animis, ut regius ostro
Velet honos leves umeros, ut fibula crinem
Auro internectat, capite ut gerat ipsa tiaram
Atque coronalem fixo diademate laurum.
Qualis in Eurotae ripis aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille secutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades; illa pharetram
Fert umero gradiensque deas supereminet omnes:
Talis erat Dido, talem se laeta ferebat
Per medios instans operi regnisque serenis
(Aeneae tacitum pertemptant gaudia pectus).
Tum foribus divae media testudine templi
Saepta armis solioque alte subnixa resedit
Gemmiferaque manu sceptrum regale tenebat.
Iura dabat legesque viris operumque laborem
Partibus aequabat iustis aut sorte trahebat,
Cum subito Aeneas concursu accedere magno
Anthea Sergestumque videt fortemque Cloanthum
Teucrorumque alios, ater quos aequore turbo
Dispulerat penitusque alias avexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates
Laetitiaque metuque; parant coniungere dextras.
Restitit Aeneas largaque in luce refulsit
Os umerosque deo similis; namque ipsa decoram
Caesariem nato genetrix lumenque iuventae
Purpureum et laetos oculis afflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus aut ubi flavo
Argentum Pariusve lapis circumdatur auro.
Nunc iterum alloquitur reginam Troïus heros

Ut rex ipse, suorum ut dux pastorque virorum:
«O sola infandos Troiae miserata labores,
Quae nos reliquias Danaum terraeque marisque
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos
Urbe, domo socias, grates persolvere dignas
Non opis est nostrae, Dido, nec quicquid ubique est
Gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
Accipe daque fidem: sunt nobis fortia factis
Pectora, sunt animi et rebus spectata iuventus.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Usquam iustitia est et mens sibi conscia recti,
Praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
Saecula, qui tanti talem genuere parentes!
In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.»
Et postquam Phoenissa orantem ex agmine sensit
Dardanium Aenean, vera haud illusit imago;
Namque omnes super excellens atque altior ibat
Et late regalem oculis spargebat honorem
Sidereis. Illa os nitidum frontemque decoram
Iamdudum et totum lustrabat lumine corpus;
Scilicet obstupuit verbis, sic ore locuta est:
«Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Insequitur? Quae vis immanibus applicat oris?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire
Finibus expulsum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli; genitor tum Belus opimam
Vastabat Cyprum et victor dicione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianae nomenque tuum regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat
Seque ortum antiqua Teucrorum a stirpe volebat.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Iactatam hac demum voluit consistere terra.

Non ignara mali miseris succurrere disco:
Vos certe, Aenea, fortissime Troiugenarum,
Accipio agnoscoque libens opibusque iuvabo.
Vultis et his mecum pariter considere regnis,
Urbem, quam statuo, vestra est, subducite naves;
Tros Tyriusque mihi nullo discrimine habetur.
Ne petite auxilium, sed sumite prorsus, amici, 419
Vestras nec dubie, quas haec habet urbs, ita vires 419*a*
Ducite! Communis rerum status iste mearum est – 419*b*
Gratia, dis, felix et inextricabile foedus. 419*c*
Robora sint votis mea convenientia vestris!» 419*d*
Sic memorat; simul Aenean in regia ducit
Tecta, simul divum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos.
Postquam regales aditus intravit et una
Optimus Aeneas, sequitur quem fidus Achates,
Dehinc Tyrii mixtique Phryges, tum splendida lato
Applausu et celebri completur regia coetu.
Extemplo effusae studio matresque nurusque
Longaevique patres stabant iuvenumque cohortes
Pulchra revisentes Troianae corpora gentis.
Ante omnes magnum Aenean cupidoque notabant
Altum animo genus et praestantem frontis honorem.
Et domus interior pollenti splendida luxu
Instruitur, mediisque parant convivia tectis:
Arte laboratae vestes ostroque superbo,
Ingens argentum mensis caelataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naves praemittit Achaten,
Ascanio ferat haec ipsumque ad moenia ducat:
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis;

Vadat et Andromachae quondam data munera, vestes
Intextas auro gerat et, quod saepe solebat,
Dum res Troianae stabant, circumdare collo,
Auratum gemmis circumsaeptumque monile,
Praeterea magnum cratera, in pignus amoris
Quem Priamus patri Anchisae donaverat olim.
Ferre iubet pallam signis auroque rigentem
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Vellera praeterea pulchra argentique corollam
Et citharam auratam plectroque et pectine eburno.
Haec celerans iter ad naves tendebat Achates.
Iamque ibant dicto parentes; dona superbi
Regia portabant Tyriis duce semper Achate.
Cum veniunt, iam se aulaeis regina decoris
Aurea composuit sponda mediamque locavit.
Nunc pater Aeneas et nunc Troiana iuventus
Congreditur stratoque super discumbitur ostro.
Praecipue felix, fato devota futuro,
Expleri mentem nequit ardescitque tuendo
Phoenissa et pariter puero Aeneaque movetur.
Ille ubi complexu Aeneae colloque pependit
Et magnum cari implevit genitoris amorem,
Reginam petit: haec oculis, haec pectore toto
Haeret et interdum gremio fovet; augurat ipsa,
Felici insidat quantus deus; hic memor inde
Matris Acidaliae paulatim abolere Sychaeum
Incipit et vivo temptat praevertere amore
Iam pridem resides animos desuetaque corda.
Perpetuo bibulis Dido spectabat Ïulum
Luminibus vultum admirans moresque decentes
Et graviter puerili ex ore cadentia verba
Maturumque animum ante annos et multa rogabat
Permixtas referens voces; dehinc oscula figens
Dulcia complexum manibus iunctumque fovebat
Et nimium exsultans felicem et munere divum

Donatum Aenean pro tali prole ferebat.
Postquam prima quies epulis mensaeque remotae,
Crateras magnos statuunt et vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria; dependent lychni laquearibus aureis
Incensi et noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auroque poposcit
Implevitque mero pateram, quam Belus et omnes
A Belo soliti; tum facta silentia tectis:
«Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur,
Hunc laetum Tyriisque diem Troiaque profectis
Esse velis nostrosque huius meminisse minores.
Adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno;
Et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate faventes.»
Dixit et in mensam laticum libavit honorem
Primaque libato summo tenus attigit ore,
Tum Bitiae dedit increpitans; ille impiger hausit
Spumantem pateram et pleno se proluit auro,
Post alii proceres. Cithara crinitus Ïopas
Personat aurata, docuit quem maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam solisque labores,
Unde hominum genus et pecudes, unde imber et ignes,
Arcturum pluviasque Hyadas geminosque Triones,
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet;
Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.
Et sospes vario noctem sermone trahebat
Dido felicemque merumque bibebat amorem
Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa;
Nunc quibus Aurorae venisset filius armis,
Nunc quales Diomedis equi, nunc quantus Achilles. 509
Annuit Aeneas fortique ita voce locutus: 509*a*
«Flebile principium melior fortuna secuta est: 509*b*
Hanc utinam possem tibi gratificare sine illo! 509*c*
Ordine nunc repetam neu longa ambage morer vos: 509*d*

Ossa cinisque iacent, memori quos mente requiris;
Et quota pars rerum misere periere mearum!»
Sic pater heroos intento corde labores
Fataque narrabat divum cursusque docebat.
Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi
Pocula gemmatoque viros locat ipsa sedili
Praecipuumque toro et villosi pelle leonis
Accipit Aenean solioque invitat eburno.
Nunc plausus per tecta movent, et turba deorum
In medium affertur summis cum vocibus altos
Perlata ad caelos: ante omnes gratior unus
Aeneas duplices mittebat ad aethera palmas
Et puerum pauca ore dabat complexus Ïulum:
«Nate, in quo spes una patris, per tanta dolorum
Quem variis actus bellis discrimina duxi,
Ecce inventa quies, ecce illa extrema malorum
Aerumnis factura modum acceptissima semper
Atque optata dies, tibi quam meminisse futuram
Iam memini dis auspicibus in fata vocatus.»
Dehinc sese ad gentem duplicem volvebat amico
Continuans vultu et placida sic voce locutus:
«O socii, per dura ac densa pericula vecti,
Per tantos bellorum aestus tantosque furores
Armorum, per totque hiemes, per quicquid acerbum,
Horrendum, grave, triste, ingens, per quicquid iniquum,
Infaustum et crudele foret, convertite mentem
In melius: iam finis adest: hic meta malorum
Stabit, et optatam Tyria cum gente quietem
Iungemus: terras et caelum et sidera testor,
Qui vos tantorum eripui de clade malorum,
Idem ego sub maiora potens vos praemia ducam.
Hospitibus vobis, Tyrii, tibique, optima Dido,
Laudes et grates dignae peragentur in aevum!
Immo ita sit, iamiam crescat bona civibus, opto,
Urbs;» ait «adveniens equidem modo gaudia cepi!»

Et plausus omnes iterum per tecta movebant. 541
Tum lecti iuvenes certatim escaeque magistri
Viscera tosta parant taurorum onerantque canistris
Praemia largificae Cereris Bacchumque ministrant:
Instaurant epulas et mensae grata secundae
Dona ferunt cumulantque onerata prandia lance.
Vescitur Aeneas simul et Troiana iuventus
Perpetui tergo bovis et fumantibus extis.
Dat manibus crystallus aquas, et rite ministri
Innumeri magno distinguunt ordine curas:
Pars dapibus reficit mensas, pars pocula miscet
Craterasque replet, nunc hac, nunc volvitur illac
Turba frequens varios miscetque per atria motus.
Postquam exempta fames et amor compressus edendi,
Conticuere omnes factoque hic fine quierunt.
At Phoenissa gravi iamdudum saucia flamma
Corpore alit toto veneres et carpitur igne.
Multa viri virtus animo multusque recursat
Gentis honos: haerent infixi pectore vultus
Verbaque, nec placidum membris dat cura soporem.
Postera Phoebea lustrabat lampade terras
Umentemque Aurora polo dimoverat umbram,
Cum sic unanimam alloquitur male sana sororem:
«Anna soror, quae me suspensam insomnia vexat!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes,
Quem sese ore ferens, quam forti pectore et armis!
Credo equidem – nec vana fides – genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit: heu, quibus ille
Iactatus fatis! Quae bella exhausta ferebat!
Si mihi non animo fixum immotumque sederet,
Ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit,
Si non pertaesum thalami taedaeque fuisset –
Huic uni certe potero succumbere amori.
Anna, fatebor enim, miseri post fata Sychaei

Coniugis et sparsos fraterna caede penates
Solus hic inflexit sensus animumque labantem
Impulit: agnosco veteris vestigia flammae!»
Sic effata sinum lacrimis implevit obortis.
Anna refert: «O luce magis dilecta sorori,
Solane perpetua maerens carpere iuventa
Nec dulces natos Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut manes credis curare sepultos?
Esto! Aegram nulli quondam flexere mariti,
Non Libyae, non ante Tyro: nec dulcis Ïarbas
Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit – placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis arvis?
Hinc Gaetulae urbes, genus insuperabile bello,
Et Numidae infreni cingunt et inhospita Syrtis.
Dis equidem auspicibus reor et Iunone secunda
Hunc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.
Quam tu urbem, soror, hanc cernes, quae surgere regna
Coniugio tali! Teucrum comitantibus armis
Punica se quantis attollet gloria rebus!
Tu modo posce deos veniam sacrisque litatis
Indulge hospitio causasque innecte manendi!»
His dictis incensum animum inflammavit amore
Spemque dedit dubiae menti solvitque pudorem.
Principio delubra adeunt pacemque per aras
Exquirunt; mactant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri Phoeboque patrique Lyaeo,
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae.
Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido
Candentis vaccae media inter cornua fundit
Aut ante ora deum sanctas spatiatur ad aulas
Instauratque diem donis pecudumque reclusa
Pectora perscrutans divinitus immolat exta.
Uritur assidue Dido totaque vagatur
Urbe et amans amens silvas saltusque peragrat.

Nunc media Aenean secum per moenia ducit
Sidoniasque ostentat opes urbemque paratam;
Incipit effari mediaque in voce resistit.
Nunc eadem labente die convivia quaerit
Iliacosque iterum vecors audire labores
Exposcit pendetque iterum narrantis ab ore.
Post ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos,
Sola domo maeret vacua stratisque relictis
Incubat: illum absens absentem auditque videtque;
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, immensum si fallere possit amorem.
Erubuere genae, totoque excanduit ore,
Utque solet ventis alimenta assumere, quaeque
Magna sub inducta viguit scintilla favilla,
Crescere et in nimias agitata insurgere vires,
Ardet egens Dido traxitque per ossa furorem:
«Communem hunc» secum «populum paribusque regamus
Auspiciis; liceat Phrygio nupsisse marito
Dotalesque suae Tyrios permittere dextrae!
Carum ego cum rebus, quas totus possidet orbis,
Aenean mutasse velim, quo coniuge felix
Et dis grata ferar et vertice sidera tangam.»
Venatum Aeneas, una pulcherrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan radiisque retexerit orbem.
Oceanum interea surgens Aurora reliquit:
It portis iubare exorto delecta iuventus;
Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
Massylique ruunt equites et odora canum vis.
Reginam thalamo exornandam ad limina primi
Poenorum exspectant, ostroque insignis et auro
Stat sonipes ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur magna stipante caterva
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo;

Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non et Phrygii comites et navus Ïulus
Incedunt. Ipse ante alios pulcherrimus omnes
Infert se socium Aeneas atque agmina iungit.
Qualis ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit ac Delum maternam invisit Apollo
Instauratque choros, mixtique altaria circum
Cretesque Dryopesque fremunt pictique Agathyrsi;
Ipse iugis Cynthi graditur mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens atque implicat auro,
Tela sonant umeris: haud illo segnior ibat
Aeneas, tantum egregio decus enitet ore.
Primum altos ventum in montes atque invia lustra:
Ecce ferae saxi deiectae vertice caprae
Decurrere iugis; alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant montesque relinquunt.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
Incipit a plano devexaque prospicit arva;
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
Vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
Signa pedum cupiuntque suas acquirere laudes.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo iamque hos cursu, iam praeterit illos
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum aut fulvum descendere monte leonem.
Concava vallis erat, quo se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae
Lenta salix ulvaeque leves iuncique palustres
Viminaque et longa parvae sub harundine cannae.
Hinc aper excitus subito violentus in hostem
Fertur ut excussis elisi nubibus ignes.
Fulgurei fulgent oculi, riget ardua cervix,
Stantque velut vallum, velut alta hastilia saetae.

Fervida cum rauco latos stridore per armos 660*i*
Spuma fluit, dentes aequantur dentibus Indis; 660*k*
Pestis ab ore venit, frondes afflatibus arent. 660*l*
Continuo gravidas segetes proculcat et herbas 660*m*
Sternit et incursu nemus, ac propulsa fragorem 660*n*
Silva dat: exclamat iuvenis praetentaque forti 660*o*
Tela tenet dextra lato vibrantia ferro. 660*p*
Ille ruit spargitque canes, ut quisque furenti 660*q*
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu. 660*r*
At manus Ascanii variat, missisque duabus 660*s*
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo. 660*t*
Ira feri mota est, nec fulmine lenius arsit: 660*u*
Emicat ex oculis, spirat quoque pectore flamma, 660*x*
Utque volat moles adducto concita nervo, 660*y*
Cum petit aut muros aut plenas milite turres, 660*z*
Aggreditur iuvenem vasto impete vulnificus sus. 660*aa*
Nec mora, dum saevit, dum corpora versat in orbem 660*bb*
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit, 660*cc*
Vulneris auctor adest summamque irritat ad iram 660*dd*
Splendidaque adversos venabula condit in armos. 660*ee*
Gaudia testantur venientes eminus omnes 660*ff*
Qui mirabantur socii clamore secundo 660*gg*
Victricemque petunt dextrae coniungere dextram 660*hh*
Immanemque ferum multa tellure iacentem 660*ii*
Solliciti spectant neque adhuc contingere tutum 660*kk*
Esse putant, sed tela tamen sua quisque cruentat. 660*ll*
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit 660*mm*
Atque ita «sume mei spolium, pater optime, iuris,» 660*nn*
Dixit «et in partem veniat mea gloria tecum.» 660*oo*
Protinus exuvias rigidis horrentia saetis 660*pp*
Terga dat et curvis insignia dentibus ora; 660*qq*
Illi laetitiae est cum munere muneris auctor, 660*rr*
Laudavere alii, totoque erat agmine plausus. 660*ss*
Tum pater Aeneas spolium commisit Achatae, 660*tt*
Ut propere templis victore dicaret Ïulo. 660*uu*

Interea magno misceri murmure caelum
Incipit, insequitur commixta grandine nimbus;
Et Tyrii proceres passim et Troiana iuventus
Dardaniusque nepos Veneris diversa per agros
Tecta metu petiere; ruunt de montibus amnes:
Diffugiunt comites et nocte teguntur opaca.
Speluncam Dido dux et Troianus eandem
Deveniunt; prima et Tellus et pronuba Iuno
Dant signum: niveis hinc atque hinc nuda lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet, ille repente
Accepit solitam flammam suavisque medullas
Intravit cremor et calefacta per ossa cucurrit.
At prior Aeneas votis compellat Elissam:
«Respice ad has voces et iam, precor, annue coniunx!
Umquam ego si meriti sim noctis et immemor huius,
Si me sceptra, domum, vinclum liquisse iugale
Senseris ingratum et non haec promissa tuentem,
Tum me non hostes iuvet evasisse fretumque.
Tu, mea lux...» inquit, sensim sub eburnea colla
Immotus cadit; erranti tunc lumine cunctas
Appetit uxoris dotes, fas omne nefasque.
Sublevat affixum mammae dignissima coniunx:
«Formae si tenerae nimia es dulcedine captus,»
Haec sequitur «quae non alimenta ministrat amori
Insignis tua virtus? Quid caelestis origo
Non concessa tibi? Quem maxima turba dearum
Nec dedignetur thalamis, sociare iugali
Me vinclo potuit, felicem terque beatam
Indigetis sociam! At casus felicior esto:
Si qua mihi de te suboles suscepta fuisset,»
Phoenissa «et nostris» suspirat «parvulus aulis
Luderet Aeneas, qui te magis ore referret,
Tunc equidem praegnans omnino grata videbor!»
Talibus inter se blandis contendit uterque.
Increscunt nervi, virescit ab inguine luxus:

Ingemit aeternoque potens devinctus amore
Optatos dedit amplexus placidamque petivit
Reginae infusus gremio per membra quietem.
Extemplo fulsere ignes et conscius aether
Conubiis, summoque ulularunt vertice nymphae.
Mox hymenaeus erit: nec iam meditantur amorem
Furtivum. Quid nunc species vel fabula refert?
Confestim Libyae magnas it fama per urbes
Ac praegaudenti populis sermone canebat
Venisse Aenean Troiano sanguine cretum,
Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido.
Annuit unanimis nato Venus, inde profecto
Ipsa suas illis croceo subtegmine vestes
Induit, ipsa suam duplicem Cytherea coronam
Donat et ardentes pulchra cum coniuge gemmas.
Dignus Hymen nato Veneris, namque affuit omnis
Caelicolum coetus praestantum gaudia festi.
Et bonus Ascanius, socii sociaeque fideles,
Anna, Venus, Iuno et sanctas Hymenaeus ad aulas
Astant atque faces faustas nubentibus urunt;
Carmina divino cecinerunt pectore Parcae
(His corpus tremulum complectens undique vestis
Candida purpurea talos incinxerat ora,
At roseo niveae residebant vertice vittae):
«Nunc agite, o iuvenes, tantarum in munere laudum
Cingite fronde comas et pocula porgite dextris
Communesque vocate deos, date vina volentes!»
Tunc sacer implevit dextras scyphus; ocius omnes
Inque aram laeti libant divosque precantur.
Ture sacerdotes sacrant altaria sertisque
Exornant caeduntque albas de more bidentes,
Amplifica amborum bicolor dum populus umbra
Prae templo velat comptum caput exspectantum.
Nec mora, cum plausu plebis lateque sonoro
Cornicinum cantu comitum fidibusque canoris

Laurigero iuvenum spatiantes rite sub arcu
Aeneas Didoque ineunt adytoque precari
Incipiunt, ignes Pollux undasque iugales
Praetulit, et dextrum pariter vertuntur in orbem:
Coniugio iunguntur eo propriique dicantur.
Iuppiter hic risit, tempestatesque serenae
Riserunt omnes risu Iovis omnipotentis.
Decertant subito Pallas, Victoria, Mavors,
Aeneam et sociam ut sertis lauroque coronent.
Assidue applaudunt cuncti et gratantur amici
Consortesque tenent avidisque amplexibus haerent.
Laetitia ludisque viae choreisque fremebant:
Omnibus in plateis matrum chorus, omnibus aulis;
Ante aras terram caesi stravere iuvenci,
Glandivorique sues iugulantur ovesque bidentes
Purpureum effuso pulsantes sanguine fundum.
Ambo sistentes decorato limine templi
Munera suscipiunt populorum aptantque superbis
Postibus inceduntque domum longo ordine pompae.
Devexo interea propior fit Vesper Olympo.
Regia blandifluis ample circumdatur hortis;
Cernitur inde forum latum. Procul exstat ad arcem
Plena creaturis invictis ardua turris:
Dextra parte leo frendens ruit, illius ore
Aethera per nitidum tormenta ignita feruntur.
Laeva parte draco, centum capita oraque centum;
Mille vomit revomitque nitrato pulvere culmos.
Impete sic tanto tubuli tolluntur ad auras,
Vix acie ut possint oculi servare videntum.
Desiliuntque solo, ut glomeratas undique stellas
Praecipitare putes; repetito sulfure vivus
Nunc tubulis crescit splendor, nunc vertitur orbis:
Audeat hos quidam surgentes dicere soles.
Haec spectacula sunt valde pyrotechnica pulchra!
Insistit medium candenti corpore cygnus:

Aëre compresso per mille foramina montes
Sibilat et Bacchi et mellis; iam roscidus imber
Prosilit et duplici per compita fonte recurrit.
Huc iuvat innocuam pubem spectare volando;
Pars dextra exhaustos avido bibit ore liquores,
Pars resupina caput fontem delibat utrumque;
Omnes eximio festum clamore salutant.
Largi mirificis satiantur odoribus ignes
Sertaque dependent tectis et ubique lyraeque
Tibiaque et cantus, animi felicia festi
Argumenta, sonant; reseratis atria valvis
Tota patent, hilari proceres instructa paratu
Reginaeque novique adeunt convivia regis:
Dona ferunt prae se, declarant gaudia vultu.
Consonat assensu populi precibusque faventum
Regia, nec tota tristis locus ullus in urbe est.
Quidam etiam personatus venit oraque Bacchi
Induit et vestes, hederis sua tempora cinctus.
Atque alia incessu simulat comptisque capillis
Et palla instructa divino sanguine natam.
Nobilis his gressus, firmati corporis exit
His habitus, superantque sales et gratia factis.
Et vultu nimium austero et cervice superba
Procedunt alii: occulti post tempora crines,
Strictior his thorax, manicae post tergora passae.
Inde choros agitare novos operaque secunda
Compositos mollesque datur producere motus.
Dido suo inducit choreas pulcherrima sponso:
Mille figuratur, varios se flectit in orbes;
Itque reditque gradum; dextra tum parte sinistra
Dat cursum cursumque movet numerisque modisque;
Seu pede suspenso, librato corpore terras
Seu quatiat, festiva placet praestantia motus;
Tunc plausus fremitusque omnes super aëra mittunt.
Ludentum triplex distinguitur ordo sedendi:

Reginae et regi atque Annae Iuloque dicatur
Circulus interior; succedit proximus illi
Troianum procerumque et quas a sanguine dicunt
Illustres; sese mansoribus ultimus offert.
Candet ebur soliis, collucent pocula mensae,
Tota domus splendet regali fulgida gaza.
Dant manibus famuli lymphas Cereremque canistris
Expediunt tonsisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longam
Cura penum struere et flammis adolere penates;
Centum aliae totidemque pares aetate ministri,
Qui dapibus mensas onerent et pocula ponant.
Talibus atque aliis inter se longa trahebant
Tempora. Tum fremitus laetaeque per atria voces
Alta volant, strepitu ingenti tectum omne repletur.
Dant lucem flammae et lato splendore coruscant.
Consurgunt iterum cuncti citharasque sequuntur;
Ingentem plausum ingeminant seque agmine toto
Permiscent variantque pedes raptimque feruntur.
Laetitias inter metuendus fulminis ales
Ecce fenestram intrat nimio sudore patentem.
Hic loca circuitu et diversis orbibus actus
Sponsorum impendet capiti pennisque subumbrat.
Augurium Aeneas laeto clamore salutat:
«Accipio, sintque ista, precor, felicia mentis
signa piae,» dicit «quae dat mihi pignora numen.»
Imponit choreis finem; populoque remisso
Pulvinar vero amborum geniale locatur
Sedibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roseo conchyli purpura fuco;
Haec vestis priscis hominum variata figuris
Heroum mira virtutes indicat arte.
Hic secreta petit sponsae comitantis; et Anna
Se soror alisequam nec non et fidus Achates
Se socium praebet, famulique sequuntur euntes;

Vestibus exutis comites tot fausta precantur,
Exoptant multam subolem; nec plura, recedunt.
Impatiens Veneris thalamo se immittit uterque.
Coniugis hic miratus eburnum corpus ab igne
Incensusque novo sua vota reduxit ad unum:
Quam satis est mammis Dido regina superba
Praedita suspiratque sui quot militis actu 834
Questibus egregio, nimium cui mentula turget. 835*a*
Illa sub Aenea se exercet corpore in uno: 835*b*
Deglubit, fellat, molitur per utramque cavernam, 835*c*
Ne quid inexpertum valde liquefacta relinquat. 835*d*
Dum futuunt, oculi stellis praeclarius ardent; 835*e*
Fortius et citius peragunt, atque altius intrat 835*f*
Penis in umectam vulvam, quam sperma refundit. 835*g*
Ingemit et toto turbatur corpore Dido; 836
Saepius irrorari elinguis et effera gestit 836*a*
Saevaque consortem premit et tremit oscula dantem. 837
Mollibus hinc stratis dulcem petiere soporem.
Et iam festa novem largo conubia luxu
Attigerant celebrata dies; tum rite novellam
Aeneas urbem curvo signabat aratro
Fundabatque domos et amictas aggere fossas:
Felix sorte sua felices civibus annos
Mens curare fuit formandae et commoda genti.
Ecce autem – fatu mirabile – flamma micare
Ingens ac fulgore levi et se nubibus altis
Miscere e summo reginae vertice visa est.
Obstupuit pius Aeneas duplicesque tetendit
Ad caelum cum voce manus: «Si, Iuppiter, umquam
Gens monitis Troiana tuis terraque marique
Paruit imperiisque libens, si, numina, vestras
Et metui coluique aras, per si quid agendum est,
Quod restat, placidam felici afferte quietem
Augurio et firmate bonumque imponite finem!»
Talia iactantem circumstetit aurea mater

Se Venerem confessa almo et sic edidit ore:
«Nate, animo pone hanc curam et meliora capesse
Signa deum gaudensque bonis succede futuris.
Nunc tibi parta quies, nunc meta extrema laborum,
Nunc tandem optatam componunt saecula pacem.
Nec flammam ad caelos perlatam e vertice carae
Coniugis horresce; at constantem dirige mentem.
Namque erit illa, tuum celebri quae sanguine nomen
Troianosque auctura duces ad sidera mittat;
Quae tibi magnanimos sublimi prole nepotes
Conferet, altisonis qui totum laudibus orbem
Complebunt actisque suis, quos gloria summo
Oceanum transgressa ingens aequabit Olympo;
Quos tandem post innumera atque illustria rerum
Gesta deos factura vehet super aethera virtus.
Hanc flammam ventura tuae praeconia gentis
Designant; hoc Omnipotens e culmine signum
Sidereo dedit ob tantarum munera laudum.
Praeterea sacros Troia ex ardente penates
Ereptos compone nova intra moenia et altos
Infer ad aeternum mansuros tempus honores.
Felices, quos tanta manent! Dehinc pace perenni
Vos ambo gentem Iliacam Tyriamque tenetis.
Cum suprema dies veniet, tum laetus ad altum
Mitteris caelum. Sic stat sententia divum.»
Dixit et inde leves fugiens se vexit in auras.
Aeneas tanto stupefactam numine mentem
Percussus divae peragit mandata parentis.
Inde suos populos aeterna in pace regebant:
Iam paribus Phryges et Tyrii se moribus ultro
Et socia ingenti firmabant pectora amore
Concordique aequas miscebant foedere leges.
Auspiciis certis gentes atque omine fausto
Innocuos soles tranquilla per otia agebant.
His animus studiumque agiles in retia cervos

Cogere sectarique feras et cingere saltus;
Mane novo ductos alii sub aratra iuvencos
Sole cadente reducebant nec furta dolosve;
Horrea gaudebant frumento rupta coloni
Autumnique uvas Baccho donante premebant. 895
Talibus atque aliis longos virtutibus illi 895*a*
Implevere dies: lucis pars ultima mensae 895*b*
Est data, nox somnis; iubar aureus extulerat sol. 895*c*
Quales tunc mores, quae vita, heu! quanta voluptas! 896
Non alios, donec Saturnia regna manebant,
Crediderim luxisse dies melioraque fata.
Ascanii postquam iuvenis maturuit aetas,
Regifica virtute nitet fortissimus armis 900
Et numerum heroum gestis praestantibus auget.
Quem pater emisit Romanam condere gentem
Et regere imperium pacique imponere morem,
Parcere subiectis et debellare superbos.
Protinus est alius bellator victus amore: 905
Nam soror Anna suo victrix denupsit Ïarbae. 906
Rasilis huic summam mordebat fibula vestem, 906*a*
Crinis erat simplex, nodum collectus in unum; 906*b*
Ex umero pendens resonabat eburnea laevo 906*c*
Telorum custos, arcum quoque laeva tenebat. 906*d*
Femina erat cultu talis, quam dicere vere 906*e*
Virgineam in diva, divinam in virgine possis. 906*f*
Iamdudum vidit iamdudumque Africus heros 906*g*
Optavit flaccente genu flammasque voraces 906*h*
Hausit et «o felix, si quem dignabitur» inquit 906*i*
«Ista virum!» Nec plura; probavit et Anna maritum. 906*k*
Dein medium Venus exsultans intravit Olympum 907
Et Iovis est complexa pedes sic ore locuta:
«Omnipotens genitor, qui solus ab aethere summo
Cuncta moves, qui res hominum curasque recenses, 910
Dum Teucros traheret fortuna inimica, recordor,
Spondebas finem aerumnis rebusque salutem.

Nec tua me promissa, pater, sententia fallit;
Namque omnes gaudere sacra sic pace per annos
Viderunt cunctae nullo discrimine partes. 915
Verum ad siderei missurum culmina caeli
Pollicitus magnum Aenean meritumque ferebas
Illaturum astris. Quid nunc sub pectore versas?
Iamque optat matura polos Aeneïa virtus.»
Olli hominum sator atque deum dedit oscula ab alto 920
Pectore verba ferens: «Quantum, Cytherea, potentem
Aeneam Aeneadasque omnes infessus amavi
Et terra et pelago et per tanta pericula vectos,
Nosti, et saepe equidem indolui commotus amore,
Nata, tuo. Nunc stat stabilis sententia menti, 925
Qua ductorem alto Phrygium succedere caelo
Institui, et firma est numeroque inferre deorum
Constat. Quin consortem astris ingentibus addam: 928
Auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam 928*a*
Busta suae videat neu sit tumulandus ab illa!» 928*b*
Et suprema seni Aeneae cum coniuge cara 929
Lux aderat. Venus aetheriis descendit ab oris 930
Immittitque pari caelo divinitus ambo.
Indigetes dicit templisque imponit honores:
Cura deum di sunt et, qui coluere, coluntur. ⊗ 933

Apparatus criticus

Ὀδύσσεια μικρά (*Odyssea parva*), *VI.–VIII.* 2021. — *Cf. CH* 12 (2025), pp. 13–15. *M^4 M^3 M^2 M^1* ◊ ***Titulus***: *Ὀδύσσεια μικρά M (*Odyssea parva (Tiliana) *M^1)* | ♦ **1–22** *M*] *α* 1–22 *(*16* *mod. […]* τέλος *[…] M^4 M^3)* | ♦ **23–25** *M*] *α* 25–27 | ♦ **26–30** *M*] *ζ* 42*–46 *(*42* *mod.* Οὐλύμπῳ γ', *[…] M)* | ♦ **31–34** *M*] *ε* 3–6 | ♦ **35–41** *M*] *α* 81–87 | ♦ **42** *M*] *ε* 28* *(mod. […]* προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς·*)* | ♦ **43–111** *M*] *ε* 29–32, 43–46, 55–99, 105–115, 146–150 *(*150 ἀγγελιάων, *M)* | ♦ **112–155** *M*] *ε* 181, 203–205, 233–263, 268–269, 278–284 *(*284 μᾶλλον. *M)* | ♦ **156** *M*] *ε* 291* *(mod.* καρπαλίμως *[…])* | ♦ **157–163** *M*] *ε* 292–296, 388, 389* *(mod. […]* σχεδίη *[…])* | ♦ **164–168** *M*] *ε* 390–392, 441, 442* *(mod. […]* πλέων *[…])* | ♦ **169–170** *M*] *ε* 443, 461* *(mod.* τὸν *[…]* δὲ γαῖα*)* | ♦ **171** *M*] *ε* 462* *(mod. […]* πόντοιο *[…])* | ♦ **172–183** *M*] *ε* 463, 475–483, 491, 492*/493* *(mod.* ὕπνον ἐπ' ὄμμασι χεῦε, φίλα βλέφαρ' ἀμφικαλύψας.*)* | ♦ **184–185** *M*] *δ* 306, *η* 14* *(mod.* τῆμος ἄρ' ἥρως *[…]* Ἀλκινόοιο· *M^3* : τῆμος Ὀδυσσεὺς *[…]* Ἀλκινόοιο. *M^2 M^1)* | ♦ **185*a*** *M^4 M^3*] *scr.* πρὶν ταχέως Ὀδυσεὺς ἐν θάμνῳ θωμὸν ἔθηκε. *(*κόπρον *σχ.)* | ♦ **186** *M*] *η* 82* *(mod.* καρπαλίμως *[…])* | ♦ **187–270** *M*] *η* 83–137, 144–145, 186–187, *ζ* 170–172, *ι* 19–24, *η* 151–152, 226–227, *ν* 3–13, 52* *(mod.* ἠδὲ φίλον *[…])* | ♦ **271** *M*] *scr. (cf. ν* 47/56**)* ὣς *M* ▫ ἔφατ' *M^4* : ἔφαθ' *M^3 M^2 M^1* ▫ Ἀλκίνοος, *M^4* : ὁ βασιλεύς, *M^3 M^2 M^1 [scil.* ὁ ββ- < **g^w-]* ▫ ἀνὰ δ' ἵστατο δῖος Ὀδυσσεύς. *M* | ♦ **272–276** *M*] *ν* 64–65, 93–95* *(*95* *mod.* καρπαλίμως Ἰθάκῃ *[…])* | ♦ **277–282** *M*] *ν* 353–354, *ρ* 1–2, 4–5* *(*5* *mod. […]* πουλύτλας δῖος Ὀδυσσεὺς.*)* | ♦ **283–293** *M*] 28–38* *(*38* *mod.* ἀνέρι δ' ἀμφὶ φίλῳ *[…])* | ♦ **294–297** *M*] *π* 15–16, *ψ* 232, 247* *(mod.* τότε Πηνελόπην *[…] [cf.* ***EN*** 433*])* | ♦ **298–299** *M*] *π* 248*–249* *(mod. […]* ἤδη γὰρ *[…] | […]* οὐκέτ' *[…])* | ♦ **300–312** *M*] *π* 254–265, *ο* 398* *(mod.* λέκτρον ἐποιχομένω, *[…])* | ♦ **313** *M*] *ο* 399* *(mod. […]* τερπώμεθον ἀργαλέοισι *[cf.* ***EN*** 469$^{(*)}$*sq.])* | ♦ **314–363** *M*] *ο* 400, 306–342, 289–297, *ε* 228, 227, *ψ* 301–302 ⊗

Dido(n)is, *VIII.–IX.* 2023 (*Didois*); *IV.–V.* 2024, *VIII. 2024 – II.* 2025 (*Didonis*). — *D^{2b}* (*$C^M{}_2$*, p. 32–61); *D^{1b}* (*$C^M{}_2$*, p. 12–31); *J^4* (*VL* 60 [2024], p. 465 [vv. 14–17 *D^2*]; *D^{2a}* (*C^2*, p. 66–96); *J^3* (*Cr.* 20 [2024], p. 92 [vv. 561–578ª, 636–641 *D^1*, 902, 904 *D^2*], p. 93 [vv. 1–30 *D^1*]); *J^2* (*CH* 11 [2024], pp. 7–9 [vv. 217–222, 327–334, 636–643 *D^1*]); *J^1* (*DASIU* 70/4 [2023], pp. 42–43 [vv. 1–2, 638–640 *D^1*]); *D^{1a}* (*C^1*, p. 61–80). *D* ◊ ***Titulus***: Didois *D^1* : Didonis *D^2* *(*[Liber] I: 1–256, II: 1–299 = 257–555, III: 1–376 = 556–931 *D^{2a})* | ♦ **1** *D*] Verg. *Aen.* 1.12 | ♦ **2** *D*] Verg. *Aen.* 1.14* *mod.* Dives opum, felix Karthago, asperrima belli; | ♦ **3** *D*] *scr.* Condidit hanc Dido regina ac dirigit urbem. | ♦ **4** *D^2*] Dec. *Aen.* 13.16* *mod.* Qualis apes Hyblaea suis bona perstrepit alis | ♦ **5** *D^2*] Dec. *Aen.* 13.17* *mod.* Pascua et in variis desudat floribus, ingens | ♦ **6** *D^2* : **4** *D^1*] Verg. *Aen.* 1.436*/423* *mod.* Fervet

opus: *D* ▫ fervet populi pars D^2 : fervent populi pars D^{1a} *(*cupiunt/gaudent Δ^2 : instant Δ^1*)* : populi pars instat D^{1b} *(*instant *π)* ▫ ducere muros *D* | ♦ **7–12** D^2 : **5–10** D^1] VERG. *Aen.* 1.424–429 *(*427 apta *mod.* ▫ 428 immanesque D^2*)* | ♦ **13** D^2 *(*|| **13** D^{2a}*)* : **11** D^1] VERG. *Aen.* 5.1* *mod.* Interea Aeneas medium mare classe tenebat: *(*Medium Mare D^2*)* | ♦ **14** D^2 : **12** D^1] VERG. *Aen.* 1.34* *mod.* Late *[...]* | ♦ **15** D^2 : **13** D^1] VERG. *Aen.* 1.35* *mod. [...]* profugi *[...] (*secabant. D^1*)* | ♦ **16** D^2] VERG. *Aen.* 5.8* *(cf.* 3.192**) mod. [...]* secuere *[...] (*trivere D^{2A} ▫ altius J^3 *[errore typothetae])* : **14** D^1] VERG. *Aen.* 5.8 *(*rates, D^2*)* | ♦ **17** D^2] : **15** D^1] VERG. *Aen.* 5.9 *(cf.* 3.193**)* | ♦ **18–19** D^2 : **16–17** D^1] VERG. *Aen.* 5.10–11 | ♦ **20** D^2 : **18** D^1] VERG. *Aen.* 1.82* *mod.* Cuncti continuo venti *[...]* | ♦ **21–66** D^2 : **19–64** D^1] VERG. *Aen.* 1.83–108, 110–129 *(*83 fremunt *scr.* D^2 ▫ 90 aether, D^2 ▫ 108 naves *scr.* D^{2a} ▫ 117 vortex. D^2 ▫ 120 Achatae D^2*)* | ♦ **67** D^2 : **65** D^1] VERG. *Aen.* 1.142* *mod.* Auxilio veniens subito *[...]* | ♦ **68–102** D^2 : **66–100** D^1] VERG. *Aen.* 1.143–147, 154–183 *(*144 annixus D^2 ▫ 171 subit, D^2 ▫ 181 siquem/siqua *ρ* ▫ 183 Caïci. D^2*)* | ♦ **102*a–e*** D^{2b}] OV. *met.* 7.614–615*, 617*–619* *mod. (*615 *[...]* dicit *[...]* precamur, ▫ 617 *[...]* patronum, ▫ 618 *[...]* fer opem nobis *[...]* nos *[...] ([...]* mihi redde meos *[...]* me quoque *[...] ϕ)* ▫ 619 *[...]* facit *[...] ([...]* dedit *[...] ϕ))* | ♦ **103–113** D^2 : **101–111** D^1] VERG. *Aen.* 1.184^(*)^–194 *(mod.) (*184 *[...]* sed *[...]* D^{2b} ▫ 186 tergo, D^2 ▫ 194 omnes; *D)* | ♦ **114** D^2 : **112** D^1] VERG. *Aen.* 1.195* *mod.* Vina, amplis quae rite cadis oneraverat, heros *(*Vina, bonus/amplis quae rite cadis oneraverat(,) heros(,) Δ*)* | ♦ **115–137** D^2 : **113–135** D^1] VERG. *Aen.* 1.197–203, 207–222 *(*222 Cloanthum; D^2*)* | ♦ **138** D^2] VEG. *Aen.* 13.57 *mod. [...]* dehinc magnanimo *[...] (*tunc magnanimo ρ^3 : tamen aequanimo ρ^2 : tamen ille heros ρ^1 : tamen Aeneas *π)* | ♦ **139** D^2] VEG. *Aen.* 13.58* *mod.* Gratos caespitibus superum *[...] (*Caespitibus gratos *ρ* : Tandem aris *π)* | ♦ **140** D^2] VEG. *Aen.* 13.62* *mod.* Viscera diripuit flammisque arisque remittens | ♦ **141** D^2] VEG. *Aen.* 13.64* *mod.* Et vina effudit pateris et dona Lyaei; | ♦ **142** D^2] VEG. *Aen.* 13.66 | ♦ **143** D^2] VEG. *Aen.* 13.122 | ♦ **144** D^2] VEG. *Aen.* 13.123* *mod. [...]* pro vitae numina dono | ♦ **145** D^2] VEG. *Aen.* 13.124 | ♦ **146** D^2] VERG. *Aen.* 1.223 : **136** D^1] VERG. *Aen.* 1.223* *mod. [...]* vesper *[...]* | ♦ **147–149** D^2 : **137–139** D^1] VERG. *Aen.* 1.224–226 *(*224 despiciens Δ*)* | ♦ **150–155** D^2] VERG. *Aen.* 1.227–232 *(*232 passis *–)* | ♦ **156** D^2] VERG. *Aen.* 1.233* *mod.* Cuius ob iram? – omnis *[...] (*Cuius et ira? – omnis *ρ* : (Cuius ob iram?/Cuius noxa?) omnis *π)* | ♦ **157–161** D^2] VERG. *Aen.* 1.238–241, 250 | ♦ **162** D^2] VERG. *Aen.* 1.251* *mod.* Navibus – infandum – amissis, heu! cuius ob iram | ♦ **163** D^2] VERG. *Aen.* 1.252* *mod. [...]* ac totis *[...] (*tutis *π)* | ♦ **164–166** D^2] VERG. *Aen.* 1.253–255 | ♦ **167** D^2] VERG. *Aen.* 1.256* *mod. [...]* tum *[...] (*dehinc *ρ π)* | ♦ **167*a–b*** D^{2b}] OV. *met.* 8.617*–618 *(*617 «Parce metu: immensa est *[...]* D^{2b} : «Parce metu: vasta/tanta est *[...] χ* : «Crede mihi: immensa est *[...] ϕ [cf. EN* **643***]* ▫ 618 *[...]*

voluere, egere./-unt. *χ)* | ♦ **168** D^2] Verg. *Aen.* 1.257 *(*Crede mihi, D^{2b} : Parce metu, *ϕ* D^{2a}*)* | ♦ **169** D^2] Verg. *Aen.* 1.258* *mod.* Fata tibi! Cernisne urbem Karthaginis altam | ♦ **170** D^2] *scr.* Didonemque bonam reginam? Filius illam | ♦ **171** D^2] *scr.* Uxorem ducet regnumque perenne tenebit. | ♦ **172–173** D^2] Verg. *Aen.* 1.259*–260* *mod.* Sublimemque suo tolles ad sidera caeli | Tempore magnanimum Aenean; sententia perstat! | ♦ **174–175** D^2] Verg. *Aen.* 1.267*–268 *mod.* Et *[...]* *(*267 Ïulo D^2*)* | ♦ **176–177** D^2] Verg. *Aen.* 1.270*–271* *mod.* Officium explebit regnumque ab sede paterna | Transferet: Italiam multa vi muniet olim. | ♦ **178–179** D^2] Verg. *Aen.* 1.278*–279* *mod.* Huic ego nec metas rerum nec tempora ponam, | Imperium sine fine dabo, sine fine manebit. | ♦ **180** D^2] Verg. *Aen.* 1.283*/687* *mod.* Sic placitum!» Dedit amplexus atque oscula natae | ♦ **181** D^2 : **140** D^1] Verg. *Aen.* 1.297* *mod.* Fixit et inde satum Maia demisit ab alto, D^2 : Dein Maia genitum prudens demittit ab alto, D^1 *(*Prudenter Δ^2 : Subridens Δ^1*)* | ♦ **182** D^2] Verg. *Aen.* 1.298* *mod.* Ut terra utque nova Karthaginis arce pateret : **141** D^1] Verg. *Aen.* 1.298 | ♦ **183** D^2] Verg. *Aen.* 1.299* *mod.* Hospitium *[...]* : **142** D^1] Verg. *Aen.* 1.299 | ♦ **184–195** D^2 : **143–154** D^1] Verg. *Aen.* 1.300–312 *(*302 facit, D^2 ▫ 312 Achate. D^2*),* **155** D^1] Verg. *Aen.* 1.313 *(deest in* D^2*)* | ♦ **196–202** D^2 : **156–162** D^1] Verg. *Aen.* 1.418–422, 437–438 *(*420 Imminet, adversasque a(d)spectant desuper arces. Δ*)* | ♦ **203** D^2 : **163** D^1] Verg. *Aen.* 1.439*/440* *mod.* Cum comite in turbam se infert neque cernitur ulli. D^2 *(*Cum comite in gentem/turbas *ρ* : Cum comite egregio *π)* : Infert se miscetque viris neque cernitur ulli. D^1 | ♦ **204–216** D^2 : **164–176** D^1] Verg. *Aen.* 1.441–453 | ♦ **217** D^2 : **177** D^1] Verg. *Aen.* 1.454* *mod.* Cum fido socio, *[...]* | ♦ **218** D^2 : **178** D^1] Verg. *Aen.* 1.455* *mod.* *[...]* navas *[...]* *(*pulchras *π* Δ*)* | ♦ **219–226** D^2 : **179–186** D^1] Verg. *Aen.* 1.456–463 *(*459 locus,» D^2*)* | ♦ **227** D^2 : **187** D^1] Verg. *Aen.* 1.464* *mod.* *[...]* picturis *[...]* amaris *D* D^{1A} *(*-a *[...]* iniqua Δ^2 : inani Δ^1*)* | ♦ **228–258** D^2 : **188–218** D^1] Verg. *Aen.* 1.465–495 *(*474 Troïlus D^2 ▫ 481 tusae D^2*)* | ♦ **259** D^2 : **219** D^1] Verg. *Aen.* 1.314* *mod.* Dido se media subito *[...]* | ♦ **260–265** D^2 : **220–225** D^1] Verg. *Aen.* 1.315–320 *(*316 Threïssa D^2*)* | ♦ **266** D^2] Vill. *Aen.* 13.173* *mod.* Illius aspectu cedat seu proximus instet, | ♦ **267** D^2] Vill. *Aen.* 13.174* *mod.* *[...]* ut iuvenis *[...]* | ♦ **268** D^2] Vill. *Aen.* 13.175 | ♦ **269** D^2] Vill. *Aen.* 13.176* *mod.* Fortiter incendit! Vacuus manet omine sensus. *(*incurrit *π)* | ♦ **270** D^2] Vill. *Aen.* 13.177* *mod.* Incipit effari mediaque in voce resistit; | ♦ **271** D^2 : **226** D^1] Verg. *Aen.* 1.321*/325* *(cf.* 5.770, 10.860, 12.10*) mod.* Tum tandem D^2 : Ac prior D^1 ▫ Aeneas *D* ▫ dictis ita turbidus D^2 *(*timidis ita vocibus *π)* : dictis ita talibus D^1 ▫ infit: *D* | ♦ **272** D^2 : **227** D^1] Verg. *Aen.* 1.327* *mod.* *[...]* vultus *(Pl.!)* | ♦ **273** D^2 : **228** D^1] Verg. *Aen.* 1.328* *mod.* Mortales, haud os hominem indicat: *[...]* | ♦ **274–279** D^2 : **229–234** D^1] Verg. *Aen.* 1.329–334 *(*330 leves, quaecumque,

D^2) | ♦ **280** D^2 : **235** D^1] VERG. *Aen.* 1.335* (*cf.* 1.254) *mod.* Olli subridens pulcherrima dixit Elissa: (Subridens illi D^{2b}) | ♦ **281** D^2 : **236** D^1] VERG. *Aen.* 1.336* *mod.* Principibus Tyrium *[...]* | ♦ **282** D^2 : **237** D^1] VERG. *Aen.* 1.337 | ♦ **283** D^2 : **238** D^1] VERG. *Aen.* 1.338* *mod.* *[...]* Karthaginis urbem; D^a (Iugera Poena *[...]* Karthaginis urbem; D^b □ Punica rura ϕ) | ♦ **284** D^2 : **239** D^1] *scr.* (*cf.* *Epigr. Bob.* 45.1) Illa ego sum Dido, regni regina D^b ▫ recentis. D^{2b} *[cum trium syllabarum complosione, quam antiqui verisimiliter abhorruissent, equidem affecto]* : novelli. D^{1b} □ (*cf.* VERG. *Aen.* 1.340) Imperium D^{2a} (Imperiis π) : Imperio D^{1a} ▫ regina rego, nomen mihi Dido. D^a | ♦ **285** D^2 : **240** D^1] VERG. *Aen.* 1.343* *mod.* Mi *[...]* | ♦ **286** D^2 : **241** D^1] VERG. *Aen.* 1.344 (amore; *D*) | ♦ **287** D^2 : **242** D^1] VERG. *Aen.* 1.345* *mod.* Me *[...]* (Quam π) | ♦ **288–301** D^2 : **243–256** D^1] VERG. *Aen.* 1.346–359 (351 germanae; π) | ♦ **302** D^2] VERG. *Aen.* 1.360* *mod.* *[...]* celerem *[...]* parabam; (celeris ρ : subito π) | ♦ **303–306** D^2] VERG. *Aen.* 1.361–364 | ♦ **307** D^2 : **257** D^1] VERG. *Aen.* 1.365* *mod.* Venimus in portus, *[...]* | ♦ **308–321** D^2 : **258–271** D^1] VERG. *Aen.* 1.366–371, 375–379, 381–383 (366 arcem, D^2) | ♦ **322** D^2 : **272** D^1] VERG. *Aen.* 1.384* *mod.* Nunc *[...]* (peragro. *D*) | ♦ **323–324** D^2 : **273–274** D^1] VERG. *Aen.* 1.522–523 | ♦ **325** D^2 : **275** D^1] VERG. *Aen.* 1.524* *mod.* Temet nos *[...]* | ♦ **326–327** D^2 : **276–277** D^1] VERG. *Aen.* 1.525–526 | ♦ **328** D^2 : **278** D^1] VERG. *Aen.* 1.551 | ♦ **329–331** D^2 : **279–281** D^1] VERG. *Aen.* 1.527–529 | ♦ **332** D^2 : **282** D^1] VERG. *Aen.* 1.561 | ♦ **333–334** D^2 : **283–284** D^1] VERG. *Aen.* 1.387–388 | ♦ **335** D^2 : **285** D^1] VERG. *Aen.* 1.565* *mod.* *[...]* Aeneadum et D^2 : Aeneadum, at D^1 ▫ Troiam quis nesciat altam *D* | ♦ **336–337** D^2 : **286–287** D^1] VERG. *Aen.* 1.566–567 (567 Poeni, D^2) | ♦ **338** D^2 : **288** D^1] VERG. *Aen.* 1.568* *mod.* *[...]* Tyriis *[...]* oris. | ♦ **339–340** D^2 : **289–290** D^1] VERG. *Aen.* 1.390–391 (391 actam. *D*) | ♦ **341** D^2 : **291** D^1] VERG. *Aen.* 1.562 | ♦ **342** D^2 : **292** D^1] *scr.* Auxilio veniam vobis miserisque medebor: | ♦ **343** D^2 : **293** D^1] VERG. *Aen.* 1.627* *mod.* *[...]* agite, Aenea, salvi concedite mecum, | ♦ **344** D^2 : **294** D^1] *scr.* Pergite et, o *D* ▫ clari, D^2 : fortes, D^2 ▫ mea nunc ad regna venite!» *D* | ♦ **345** D^2 : **295** D^1] VERG. *Aen.* 1.496* *mod.* Dixit et in *[...]* | ♦ **346** D^2 : **296** D^1] VERG. *Aen.* 1.497* *mod.* *[...]* populi veniente *[...]* | ♦ **347** D^2 : **297** D^1] VERG. *Aen.* 7.812* *mod.* *[...]* et agris *[...]* | ♦ **348–350** D^2 : **298–300** D^1] VERG. *Aen.* 7.813–815 (815 leves D^2 D^{1A}) | ♦ **351** D^2 : **301** D^1] VERG. *Aen.* 7.816* *mod.* *[...]* capite *[...]* ▫ tiaram D^2 : coronam. D^1 | ♦ **352** D^2] *scr.* (*cf.* 7.817) Atque coronalem fixo diademate laurum. (affixo π) | ♦ **353–357** D^2 : **302–306** D^1] VERG. *Aen.* 1.498–501, 503 | ♦ **358** D^2 : **307** D^1] VERG. *Aen.* 1.504* *mod.* *[...]* serenis (serenis. D^1) | ♦ **359** D^2] VERG. *Aen.* 1.502* *mod.* Aeneae *[...]* | ♦ **360–361** D^2 : **308–309** D^1] VERG. *Aen.* 1.505–506 (506 resedit *D*) | ♦ **362** D^2 : **310** D^1] *scr.* Gemmiferaque manu sceptrum regale tenebat. | ♦ **363–369** D^2 : **311–317** D^1] VERG. *Aen.* 1.507–513 (513 obstupuit D^2) | ♦ **370**

D^2 : **318** D^1] VERG. *Aen.* 1.514* *mod.* *[...]* parant *[...]* *(*dextras. *D)* | ♦ **371–376** D^2 : **319–324** D^1] VERG. *Aen.* 1.588–593 *(*588* *mod.* *[...]* largaque *[...]* D^2*)* | ♦ **377** D^2 : **325** D^1] *scr.* *(cf.* 1.594*)* Nunc iterum alloquitur reginam Troïus heros *(*Sic *[...]* adl° *[...]* splendidus heros, | Troïus Aeneas Libycis ereptus ab undis: *ρ π [cf.* 1.596*])* | ♦ **378** D^2 : **326** D^1] *scr.* Ut rex ipse, suorum ut dux pastorque virorum: | ♦ **379–384** D^2 : **327–332** D^1] VERG. *Aen.* 1.597–602 *(*600 Urbe, D^2*)* | ♦ **385** D^2 : **333** D^1] VERG. *Aen.* 8.150* *mod.* *[...]* factis | ♦ **386** D^2 : **334** D^1] VERG. *Aen.* 8.151 | ♦ **387–393** D^2 : **335–341** D^1] VERG. *Aen.* 1.603–609 *(*603 siqua *[...]* siquid *ρ* ▫ 606 Saecula! *[...]* parentes! *D)* | ♦ **394** D^2] VEG. *Aen.* 13.417* *mod.* Et *[...]* Phoenissa orantem *[...]* sensit *(*Phoenissa loquentem *ρ* : Dido dicentem *π)* | ♦ **395–397** D^2] VEG. *Aen.* 13.418–420 | ♦ **398** D^2] *scr.* *(cf.* VEG. *Aen.* 13.421, VERG. *Aen.* 8.152*)* Sidereis. Illa os nitidum frontemque decoram : **342** D^1] VERG. *Aen.* 8.152* *mod.* *[...]* illa *[...]* | ♦ **399** D^2 : **343** D^1] VERG. *Aen.* 8.153 | ♦ **400** D^2 : **344** D^1] VERG. *Aen.* 1.613*/614* *mod.* Scilicet obstipuit verbis, sic ore locuta est: *(*obstupuit D^2 ▫ atque *π)* | ♦ **401–413** D^2 : **345–357** D^1] VERG. *Aen.* 1.615–616, 619–626, 628–630 *(*626 ab D^1*)* | ♦ **414** D^2 : **358** D^1] *scr.* *(cf.* 8.154*)* Vos certe, Aenea, fortissime Troiugenarum, *(*Aenea D^1*)* | ♦ **415** D^2 : **359** D^1] VERG. *Aen.* 8.155*/1.571* *mod.* Accipio agnoscoque libens opibusque iuvabo. | ♦ **416–418** D^2 : **360–362** D^1] VERG. *Aen.* 1.572–574 *(*574 habetur.» D^{1a}*)* | ♦ **419** D^2 : **362*a*** D^{1b}] OV. *met.* 7.507* *mod.* *[...]* prorsus, amici, D^b *(*amici!» D^{1b}*)* : VERG. *Aen.* 1.627* *mod.* *[...]* o fortes, tectis *[...]* D^{2a} | ♦ **419*a–d*** D^{2b}] *scr.* *(cf.* OV. *met.* 7.508*sqq. cum variis coni.)* *(***419*a*** Vestras nec dubie, quas haec habet urbs, ita vires | **419*b*** Ducite! Communis rerum status iste mearum est – | **419*c*** Gratia, dis, felix et inextricabile foedus. | **419*d*** Robora sint votis mea convenientia vestris!»*)* | ♦ **420–424** D^2 : **363–367** D^1] VERG. *Aen.* 1.631–635 | ♦ **425** D^2] *scr.* *(cf.* VEG. *Aen.* 13.462*)* Postquam regales aditus intravit et una | ♦ **426** D^2] VEG. *Aen.* 13.463* *mod.* *[...]* fidus Achates, *(*pulcher Iulus, *π [sed cf. vv. 442sqq.])* | ♦ **427** D^2] VEG. *Aen.* 13.464* *mod.* *[...]* Tyrii *[...]* Phryges, tum *[...]* | ♦ **428** D^2] VEG. *Aen.* 13.465* *mod.* *[...]* celebri *[...]* | ♦ **430** D^2] VEG. *Aen.* 13.448* *mod.* Extemplo effusae studio *[...]* | ♦ **431–433** D^2] VEG. *Aen.* 13.449–452 *(*452 prolis *π [sed cf. vv. 442sqq.]* ▫ honorem. D^2*)* | ♦ **434** D^2] VERG. *Aen.* 1.637* *mod.* Et *[...]* pollenti *[...]* : **368** D^1] VERG. *Aen.* 1.637 | ♦ **435–443** D^2 : **369–377** D^1] VERG. *Aen.* 1.638–646 *(*638 Instruitur, D^2 ▫ 646 parentis; D^2*)* | ♦ **444–449** D^2] VEG. *Aen.* 13.479–484 *(*480 gerat D^2*)* : **378** D^1] VERG. *Aen.* 1.647 | ♦ **450–451** D^2 : **379–380** D^1] VERG. *Aen.* 1.648–649 *(*648 iubet D^2*)*, **381–383** D^1] VERG. *Aen.* 1.650–652 *(desunt in* D^2*)* | ♦ **452** D^2] *scr.* *(cf.* VERG. *Aen.* 1.653–655*)* Vellera praeterea pulchra argentique corollam : **384** D^1] VERG. *Aen.* 1.653*/654* *mod.* Vellera praeterea et vestes *[...]*, **385** D^1] VERG. *Aen.* 1.655* *mod.* Bacatum duplicemque argento auroque corollam *(deest in* D^2*)*

| ♦ **453** D^2 : **386** D^1] *scr.* Et citharam auratam plectroque et pectine eburno. *D* ([...] plectrumque et pecten eburnum. *π*) | ♦ **454** D^2 : **387** D^1] VERG. *Aen.* 1.656 | ♦ **455** D^2 : **388** D^1] VERG. *Aen.* 1.695* *mod.* [...] ibant [...] parentes; [...] superbi | ♦ **456** D^2 : **389** D^1] VERG. *Aen.* 1.696* *mod.* [...] portabant [...] semper [...] | ♦ **457** D^2 : **390** D^1] VERG. *Aen.* 1.697* *mod.* [...] veniunt, iam se aulaeis [...] decoris | ♦ **458** D^2 : **391** D^1] VERG. *Aen.* 1.698 (locavit. *D*) | ♦ **459** D^2 : **392** D^1] VERG. *Aen.* 1.699* *mod.* Nunc [...] et nunc D^2 : nunc et D^1 [...] | ♦ **460** D^2 : **393** D^1] VERG. *Aen.* 1.700* *mod.* Congreditur [...] | ♦ **461** D^2 : **394** D^1] VERG. *Aen.* 1.712* *mod.* [...] felix, [...] fato [...] futuro, | ♦ **462** D^2 : **395** D^1] VERG. *Aen.* 1.713 | ♦ **463** D^2 : **396** D^1] VERG. *Aen.* 1.714* *mod.* [...] Aeneaque [...] | ♦ **464** D^2 : **397** D^1] VERG. *Aen.* 1.715 | ♦ **465** D^2 : **398** D^1] VERG. *Aen.* 1.716* *mod.* [...] cari [...] | ♦ **466** D^2 : **399** D^1] VERG. *Aen.* 1.717 | ♦ **467** D^2 : **400** D^1] VERG. *Aen.* 1.718* *mod.* [...] fovet; augurat ipsa, | ♦ **468** D^2 : **401** D^1] VERG. *Aen.* 1.719* *mod.* Felici insidat quantus [...]; hic [...] inde | ♦ **469–471** D^2 : **402–404** D^1] VERG. *Aen.* 1.720–722 | ♦ **472** D^2] VEG. *Aen.* 13.501* *mod.* Perpetuo bibulis Dido [...] (liquidis *ρ* : immotis *π* ▫ Ïulum D^2) | ♦ **473** D^2] VEG. *Aen.* 13.502* *mod.* [...] decentes | ♦ **474–479** D^2] VEG. *Aen.* 13.503–508 (506 iunctumque D^2 ▫ 508 tali pro prole *ρ [cum syllabarum complosione, sed lege Marxii observata]*) | ♦ **480–504** D^2 : **405–429** D^1] VERG. *Aen.* 1.723–747 (725 It D^{1A} ▫ tectis, D^2 ▫ 740 Ïopas D^2 ▫ 745 tingere D^2 ▫ 746 Hiberni, D^2) | ♦ **505** D^2 : **430** D^1] VERG. *Aen.* 1.748* *mod.* Et sospes [...] | ♦ **506** D^2 : **431** D^1] VERG. *Aen.* 1.749* *mod.* Dido felicemque merumque [...] (amorem, D^1) | ♦ **507–509** D^2 : **432–434** D^1] VERG. *Aen.* 1.750–752 | ♦ **509*a–f*** D^{2b}] OV. *met.* 7.517*–522 *mod.* (517 Annuit Aeneas fortique ▫ 519 tibi gratificare *[verbum activum demum in tarda Antiquitate attestatum]* (tibi participare *ϕ [haec constructio est Neolatina]*) ▫ 521 corde *ϕ* ▫ 522 rerum misere) | ♦ **510** D^2 : **435** D^1] *scr.* Sic pater heroos intento corde labores D^{2b} (intenta mente *ϕ*) : VERG. *Aen.* 3.716* *mod.* [...] probus [...] D^{2a} D^1 (pater Δ) | ♦ **511** D^2 : **436** D^1] VERG. *Aen.* 3.717 (*mod.* Fataque narrabat D^{2b}) | ♦ **512** D^2 : **437** D^1] VERG. *Aen.* 8.175 | ♦ **513** D^2 : **438** D^1] VERG. *Aen.* 8.176* *mod.* [...] gemmatoque [...] ipsa [...] | ♦ **514** D^2 : **439** D^1] VERG. *Aen.* 8.177 | ♦ **515** D^2 : **440** D^1] VERG. *Aen.* 8.178* *mod.* [...] eburno. | ♦ **516** D^2] VEG. *Aen.* 13.67*/70* *mod.* Nunc plausus per tecta movent, et turba deorum | ♦ **517** D^2] VEG. *Aen.* 13.71 (effertur *π*) | ♦ **518** D^2] VEG. *Aen.* 13.72* *mod.* [...] gratior [...] | ♦ **519–520** D^2] VEG. *Aen.* 13.73–74 (74 Ïulum: D^2) | ♦ **521** D^2] VEG. *Aen.* 13.75* *mod.* [...] dolorum D^{2b} : laborum D^{2a} | ♦ **522** D^2] VEG. *Aen.* 13.76* *mod.* [...] bellis [...] | ♦ **523–524** D^2] VEG. *Aen.* 13.77–78 | ♦ **525–526** D^2] VEG. *Aen.* 13.79*/80*/81* *mod.* Atque optata dies, tibi quam meminisse futuram | Iam memini dis auspicibus in fata vocatus.» | ♦ **527** D^2] VEG. *Aen.* 13.83* mod. [...] duplicem [...] (Iliacam *π* ▫ et alto *π*) | ♦ **528** D^2] VEG. *Aen.* 13.84 (Pectore verba

trahens blando *(*est*)* sic ore locutus *π)* | ♦ **529** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.85 | ♦ **530** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.86* *mod. […]* tantosque *[…]* | ♦ **531–534** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.87–90 *(*88 et *π)* | ♦ **535** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.91* *mod. […]* Tyria *[…]* | ♦ **536** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.92*/100* *mod.* Iungemus: terras et caelum et sidera testor *(*caelum et terras *ρ* : terras, caelos *π)* | ♦ **537–538** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.101–102 *(*101 eripui tantorum e *ρ)* | ♦ **539** *D^{2}*] *scr.* Hospitibus vobis, Tyrii, tibique, optima Dido, | ♦ **540** *D^{2}*] *scr.* Laudes et grates dignae peragentur in aevum! *(*referentur *ρ* ▫ aevum!» *D^{2a})* | ♦ ***540a*** *D^{2b}*] OV. *met.* 7.512* *mod. […]* iamiam *[…]* bona *[…] (*tua *χ)* | ♦ ***540b*** *D^{2b}*] OV. *met.* 7.513 *(*cepi!» *D^{2b})* | ♦ **541** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.67* *mod.* Et plausus omnes iterum per tecta movebant. *(*Et cuncti plausus iterum movere per aulam. *ρ* : Et plausus iterum per tecta moventur ovantum. *π)* | ♦ **542** *D^{2}* : **441** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.179* *mod. […]* escaeque magistri | ♦ **543** *D^{2}* : **442** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.180* *mod. […]* parant *[…]* | ♦ **544** *D^{2}* : **443** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.181* *mod.* Praemia largificae *[…] D D^{1A} (*Dona laboratae *Δ)* | ♦ **545** *D^{2}* : **444** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.283 | ♦ **546** *D^{2}* : **445** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.284* *mod. […]* onerata prandia lance. | ♦ **547** *D^{2}* : **446** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.182 | ♦ **548** *D^{2}* : **447** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.183* *mod. […]* fumantibus *[…]* | ♦ **549** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.495*/496* *mod.* Dat manibus crystallus aquas et rite ministri *(*cristallus *D^{2a})* | ♦ **550–553** *D^{2}*] VEG. *Aen.* 13.497–500 | ♦ **554** *D^{2}* : **448** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 8.184 | ♦ **555** *D^{2}* : **449** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 2.1*/3.718* *mod.* Conticuere omnes factoque hic fine *D* ▫ quierunt. *D^{2} (*quiere. *π [sed ea forma non attestata est, cf.* NEUE/WAGENER *1897:483])* : quiescunt. *D^{1}* | ♦ **556** *D^{2}* : **450** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.1* *mod. […]* Phoenissa *[…]* flamma *(*regina *Δ)* | ♦ **557** *D^{2}* : **451** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.2* *mod.* Corpore alit toto veneres et carpitur igne. *(*igni. *Δ)* | ♦ **558–559** *D^{2}* : **452–453** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.3–4 | ♦ **560** *D^{2}* : **454** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.5* *mod. […]* placidum *[…]* soporem. *(*Verbaque, *D^{2}* ▫ placidam *[…]* quietem. *Δ)* | ♦ **561–568** *D^{2}* : **455–462** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.6–13 *(*9 vexat *scr. D^{2})* | ♦ **569** *D^{2}* : **463** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.14* *mod. […]* ferebat! | ♦ **570–573** *D^{2}* : **464–467** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.15–18 *(*18 fuisset – *D* : fuisset, *ρ)* | ♦ **574** *D^{2}* : **468** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.19* *mod. […]* certe potero *[…]* amori. *(*possem/possim *ρ)* | ♦ **575–596** *D^{2}* : **469–490** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.20–23, 30–41, 45–50 *(*23 flammae.» *D* ▫ 35 Esto! Aegram *D^{2}* ▫ 36 Tyro: nec dulcis *scr. D^{2}* : respectus *scr. ρ* ▫ Ïarbas *D^{2}* ▫ 37 Ductoresve *scr. D^{2a}* ▫ 38 alit – placitone *D^{2})* | ♦ **597** *D^{2}* : **491** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.51* *mod. […]* manendi!» | ♦ **598–605** *D^{2}* : **492–499** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.54–61 *(*54 incensum *[…]* inflammavit *D)* | ♦ **606** *D^{2}* : **500** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.62* *mod. […]* sanctas *[…]* aulas | ♦ **607** *D^{2}* : **501** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.63* *mod. […]* reclusa | ♦ **608** *D^{2}* : **502** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.64* *mod.* Pectora perscrutans divinitus immolat *[…]* | ♦ **609** *D^{2}* : **503** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.68* *mod. […]* assidue *[…]* | ♦ **610** *D^{2}* : **504** *D^{1}*] VERG. *Aen.* 4.69*/72* *mod.* Urbe et amans amens silvas saltusque peragrat. | ♦ **611–614** *D^{2}* : **505–508** *D^{1}*] VERG.

Aen. 4.74–77 | ♦ **615** D^2 ꞉ **509** D^1] VERG. *Aen.* 4.78* *mod. [...]* vecors *[...]* *(*demens Δ*)* | ♦ **616–621** D^2 ꞉ **510–515** D^1] VERG. *Aen.* 4.79–84 *(*80 digressi, D^2 ▫ 81 premit, D^2) | ♦ **622** D^2 ꞉ **516** D^1] VERG. *Aen.* 4.85* *mod. [...]* immensum *[...]* | ♦ ***622a*** D^{2b}] OV. *met.* 7.78 *(*re- *τ)* | ♦ ***622b*** D^{2b}] OV. *met.* 7.79 *(*ad- *τ)* | ♦ ***622c*** D^{2b}] OV. *met.* 7.80* *mod.* Magna *[...]* viguit *[...]* | ♦ ***622d*** D^{2b}] OV. *met.* 7.81* *mod. [...]* nimias *[...]* insurgere *[...]* | ♦ **623** D^2 ꞉ **517** D^1] VERG. *Aen.* 4.101* *mod. [...]* egens *[...]* *(*furorem: *D)* | ♦ **624** D^2 ꞉ **518** D^1] VERG. *Aen.* 4.102* *mod. [...]* «Communem hunc» secum «populum *[...]* | ♦ **625** D^2 ꞉ **519** D^1] VERG. *Aen.* 4.103* *mod. [...]* nupsisse *[...]* *(*innupsisse *ρ* ꞉ servire Δ*)* | ♦ **626** D^2 ꞉ **520** D^1] VERG. *Aen.* 4.104* *mod. [...]* suae *[...] D* *(*eius/huius D^{1A} ▫ dextrae!» *D)* | ♦ ***626a*** D^{2b}] OV. *met.* 7.59* *mod.* Carum *[...]* *(*Carum cum/non *ρ* ▫ totus quas *ρ)* | ♦ ***626b*** D^{2b}] OV. *met.* 7.60* *mod.* Aenean *[...]* *(*mutare *ρ)* | ♦ ***626c*** D^{2b}] OV. *met.* 7.61* *mod. [...]* grata *[...]* | ♦ **627** D^2 ꞉ **521** D^1] VERG. *Aen.* 4.117* *mod. [...]* Aeneas, una pulcherrima *[...]* | ♦ **628–629** D^2 ꞉ **522–523** D^1] VERG. *Aen.* 4.118–119 | ♦ **630–633** D^2 ꞉ **524–527** D^1] VERG. *Aen.* 4.129–132 *(*129 leliquit D^{1a} *[cf. gr.* *λέλοιπ°]* ▫ 131 ferro, D^2*)* | ♦ **634** D^2 ꞉ **528** D^1] VERG. *Aen.* 4.133* *mod. [...]* thalamo exornandam *[...]* D^2 D^{1a} ꞉ Fuco reginam se ornantem D^{1b} *(*Reginam fuco se ornantem D^{1A} ꞉ Reginam thalamo versantem Δ^2 ꞉ cunctantem Δ^1*)* | ♦ **635–640** D^2 ꞉ **529–534** D^1] VERG. *Aen.* 4.134–139 *(*134 exspectant, D^2*)* | ♦ **641** D^2 ꞉ **535** D^1] VERG. *Aen.* 4.140* *mod. [...]* navus *[...]* *(*Necnon et *π* ▫ laetus Δ ▫ Ïulus D^2*)* | ♦ **642–651** D^2 ꞉ **536–545** D^1] VERG. *Aen.* 4.141–150 *(*145 choros, D^2*)* | ♦ **652** D^2 ꞉ **546** D^1] VERG. *Aen.* 4.151^(*)^ *(mod.* Primum *[...]* lustra: D^{2b}*)* | ♦ **653–656** D^2 ꞉ **547–550** D^1] VERG. *Aen.* 4.152–155 | ♦ ***656a–e*** D^{2b}] OV. *met.* 8.329–333* *mod. (*333 *[...]* suas acquirere laudes.*)* | **657–660** D^2 ꞉ **551–554** D^1] VERG. *Aen.* 4.156–159 | ♦ ***660a–uu*** D^{2b}] OV. *met.* 8.334–339, 284*, 286–290*, 340*–344, 414*–415, 355–359*, 416–431* *partim mod. (*338 *[...]* subito *[...]* hostem *(*egressus ϕ^2 ꞉ elicitus ϕ^1*)* ▫ 284 Fulgurei fulgent *[...]* *(*Fulminei *χ ϕ* ▫ lurent χ^2 ꞉ livent χ^1 ꞉ turgent *ϕ)* ▫ 289 Pestis *[...]* *(*Squalor *ϕ)* ▫ 290 Continuo gravidas segetes *[...]* et *[...]* *(*Is modo frugiferas *ϕ)* ▫ 340 Sternit et *[...]* ac *[...]* *(*incursu *χ* ꞉ incursat *ϕ)* ▫ 341 *[...]* exclamat iuvenis *[...]* ▫ 342 *[...]* tenet *[...]* ▫ 414 *[...]* Ascanii *[...]* ▫ 359 Aggreditur iuvenem vasto *[...]* sus. *(*diro χ^2 ꞉ forti χ^1 ꞉ multo ϕ^2 ꞉ magno ϕ^1*)* ▫ 418 *[...]* summamque *[...]* ▫ 420 *[= 660ff–gg] [...]* venientes eminus omnes | Qui mirabantur *[...]* ▫ 423 Solliciti *[...]* *(*Horrentes *ϕ)* ▫ 426 *[...]* pater optime, *[...]* ▫ 429 *[...]* curvis *[...]* ▫ 431 Laudavere *[...]* plausus. *(*Applausere *ϕ* ▫ clamor. *ϕ)* ▫ 660*tt–uu scripsi (cf.* OV. *met.* 8.445*)* Tum pater Aeneas spolium commisit Achatae, *(*At *χ ϕ)* | Ut propere templis victore dicaret Ïulo. *(*Qui propere templis *χ* ꞉ Isque deum templis *ϕ* ▫ dicaret *χ* ꞉ dicavit ϕ^2 ꞉ dicabat/ferebat ϕ^1*))* | **661–662** D^2 ꞉ **555–556** D^1] VERG. *Aen.* 4.141–161 | ♦ **663** D^2 ꞉ **557** D^1] VERG. *Aen.* 4.162* *mod. [...]* proceres *[...]* | ♦ **664–665** D^2 ꞉ **558–559** D^1] VERG. *Aen.* 4.163–164

*(*164 amnes: *D)* | ♦ **666** D^2 : **560** D^1] VERG. *Aen.* 4.123* *mod.* Diffugiunt *[...]* teguntur *[...]* | ♦ **667** D^2 : **561** D^1] VERG. *Aen.* 4.124=165 | ♦ **668** D^2 : **562** D^1] VERG. *Aen.* 4.166 | ♦ **669** D^2 : **563** D^1] VERG. *Aen.* 4.167*/8.387* *mod.* Dant signum; niveis hinc atque hinc nuda lacertis *(*grata Δ^2*)* {□ **563*a*** (VERG. *Aen.* 4.167)] Dant signum; fulsere ignes et conscius aether | **564*a*** (VERG. *Aen.* 4.168)] Conubiis, summoque ulularunt vertice nymphae. | **565*a*** *scr.*] At/Tum pius Aeneas votis compellat Elissam: | **566*a*** (VAL. FL. 7.497)] «Respice ad has voces et iam, precor, adnue, coniunx. | **567*a*** (VAL. FL. 7.501)] Umquam ego si meriti sim noctis et immemor huius, | **568*a*** (VAL. FL. 7.502* *mod.*)] Si me sceptra, domum, vinclum liquisse iugale | **569*a*** (VAL. FL. 7.503* *mod.*)] Senseris ingratum et non haec promissa tuentem, | **570*a*** (VAL. FL. 7.504* *mod.*)] Tum me non hostes iuvet evasisse fretumque.» | **571*a*** (VERG. *Aen.* 8.387* *mod.*)] Dixerat. Et niveis hinc atque hinc grata lacertis | **572*a*** (VERG. *Aen.* 8.388)] Cunctantem amplexu molli fovet; ille repente | **573*a*** (VERG. *Aen.* 8.389)] Accepit solitam flammam notusque medullas | **574*a*** (VERG. *Aen.* 8.390)] Intravit calor et labefacta per ossa cucurrit, | **575*a*** (VERG. *Aen.* 8.391)] Haud/Non secus atque olim tonitru cum rupta corusco | **575*b*** (VERG. *Aen.* 8.392)] Ignea rima micans percurrit lumine nimbos. | **575*c*** (VERG. *Aen.* 8.393* *mod.*)] Sensit laeta dolis et formae conscia Dido: | **575*d*** (VERG. *Aen.* 8.394* *mod.*)] Nunc bonus Aeneas dulci devinctus odore | **575*e*** (VERG. *Aen.* 8.405)] Optatos dedit amplexus placidumque petivit | **575*f*** (VERG. *Aen.* 8.406* *mod.*)] Reginae infusus gremio per membra soporem. Δ^1} | ♦ **670** D^2 : **564** D^1] VERG. *Aen.* 8.388 | ♦ **671** D^2 : **565** D^1] VERG. *Aen.* 8.389* *mod.* *[...]* suavisque *[...]* | ♦ **672** D^2 : **566** D^1] VERG. *Aen.* 8.390* *mod.* *[...]* cremor *[scil. 'precum']* et calefacta *[...]* cucurrit. D^2 D^{1a} *(*calor D^{1b} ▫ labefacta *[...]* cucurrit, D^{1b} Δ^2 | **566*b*–566*c*** (VERG. *Aen.* 8.391–392) D^{1b} Δ^2*)* | ♦ **673** D^2 : **567** D^1] *scr.* At *D (*Tum Δ^2*)* ▫ prior D^2 D^{1b} : pius D^{1a} ▫ Aeneas votis compellat Elissam: *D* | ♦ **674** D^2 : **568** D^1] VAL. FL. 7.497 *(*«Respice *D* ▫ annue coniunx! D^2 : adnue coniunx. D^{1b} : adnue, coniunx. D^{1a}*)* | ♦ **675** D^2 : **569** D^1] VAL. FL. 7.501 | ♦ **676** D^2 : **570** D^1] VAL. FL. 7.502* *mod.* Si me sceptra, domum, vinclum liquisse iugale | ♦ **677** D^2 : **571** D^1] VAL. FL. 7.503* *mod.* Senseris ingratum et non *[...]* | ♦ **678** D^2 : **572** D^1] VAL. FL. 7.504* *mod.* *[...]* hostes *[...]* fretumque. *(*fretumque.» D^1*)* | ♦ **679–682** D^2] VILL. *Aen.* 13.178–181 *(*178 Unica tu...!» *ρ* ▫ 181 Dido: *ρ)* | ♦ **683** D^2] VILL. *Aen.* 13.182* *mod.* «Formae si tenerae nimia es dulcedine captus,» | ♦ **684–689** D^2] VILL. *Aen.* 13.183–188 *(*186 dedignetur D^2 ▫ 188 At D^2*)* | ♦ **690** D^2 : **572*a*** D^{1b}] VERG. *Aen.* 4.327* *mod.* Si qua mihi de te suboles suscepta fuisset,» *(*«Si D^{1b} *π [sine 681–691]* □ Siqua *ρ)* | ♦ **691** D^2 : **572*b*** D^{1b}] VERG. *Aen.* 4.328* *mod.* Phoenissa «et nostris» suspirat «parvulus aulis *(*exclamat «parvulus *ρ* : respondit «luderet D^{1b} *π [sine 681–691])* | ♦ **692** D^2 : **572*c*** D^{1b}] VERG. *Aen.* 4.329* *mod.* *[...]* magis *[...]* *(*Parvulus *[...]* satis D^{1b} *π)* | ♦ **693** D^2 : **572*d*** D^{1b}] VERG. *Aen.* 4.330* *mod.* Tunc equidem praegnans omnino grata videbor!» D^{2b} : Tunc equidem omnino felix ac grata viderer!» D^{2a}

D^{1b} *(*viderer.» D^{1b} □ Tunc equidem praegnans omnino addicta/grata viderer. *ρ)* | ♦ **694** D^{2}] VILL. *Aen.* 13.191 *(*uterque; υ^{2}*)* | ♦ **694*a*** D^{2b}] *scr. (cf.* FUR. ANT. *carm. frg.* 3*)* Increscunt nervi, virescit ab inguine luxus: *(*Increscunt *ω* ▫ animi, υ^{5} υ^{4} υ^{3} υ^{1} τ^{3} τ^{2} τ^{1} ∶ animi, atque υ^{2} ▫ vīrescit υ^{4} υ^{3} τ^{3} τ^{2} τ^{1} ∶ vĭrescit υ^{2} ∶ vīrescunt υ^{5} υ^{1} *[vīrēscere ~ vīs, vĭrēscere ~ vĭrēre]* ▫ inguine υ^{5} ∶ ab inguine υ^{4} ∶ in inguine υ^{3} ∶ adulta/amoena/oborta/opima τ^{3} ∶ amore τ^{2} ∶ corpore υ^{2} υ^{1} τ^{1} ▫ nervi: υ^{5} ∶ nervus:/penis: υ^{4} ∶ virtus: υ^{3} τ^{1} ∶ virtus. υ^{2} ∶ vires: υ^{1} ∶ libido:/cupido:/voluptas: τ^{3} τ^{2}*)* | ♦ **695** D^{2} ∶ **573** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.394* *mod.* Ingemit D^{2} *[scil. Aeneas] (*Dixerat, *π* D^{1b} *[scil. Dido; π sine 694]* ∶ Dixerat D^{1a} *[scil. Aeneas]* ▫ aeternoque *D* ▫ heros *[...]* D^{2a} ∶ potens *[...]* D^{2b} D^{1} | ♦ **696** D^{2} ∶ **574** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.405* *mod. [...]* placidamque *[...]* | ♦ **697** D^{2} ∶ **575** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.406* *mod.* Reginae *[...]* quietem. | ♦ **698** D^{2} ∶ **576** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.167* *mod.* Extemplo *[...] (*Confestim Δ^{2}*)* | ♦ **699** D^{2} ∶ **577** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.168 *(*Conubiis, D^{2} ▫ nymphae: Δ^{2}*)* | ♦ **700** D^{2} ∶ **578** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.127*/171* *mod.* Mox hymenaeus erit: nec iam meditantur amorem *(*Hic hymenaeus erat. Δ*)* | ♦ **701** D^{2} ∶ **579** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.172* *mod.* Furtivum. Quid nunc species vel fabula refert? *(*Furtivum neque nunc speciem vel murmura curant. Δ^{2} ∶ Furtivum neque nunc specie famave moventur. Δ^{1}*)* | ♦ **702** D^{2} ∶ **580** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.173* *mod.* Confestim *[...] (*Extemplo Δ ▫ Fama per urbes: Δ*)* | ♦ **703** D^{2} ∶ **581** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.190* *mod.* Ac praegaudenti populis sermone canebat *(*Haec tum laetanti populis sermone canebat Δ*)* | ♦ **704–705** D^{2} ∶ **582–583** D^{1}] VERG. *Aen.* 4.191–192 | ♦ **706** D^{2} ∶ **584** D^{1}] *scr.* Adnuit unanimis nato Venus, inde profecto *(*Annuit D^{2}*)* | ♦ **707** D^{2} ∶ **585** D^{1}] VAL. FL. 8.234* *mod. [...]* illis *[...]* | ♦ **708** D^{2} ∶ **586** D^{1}] VAL. FL. 8.235 | ♦ **709** D^{2} ∶ **587** D^{1}] VAL. FL. 8.236* *mod. [...]* ardentes pulchra cum coniuge *[...]* | ♦ **710** D^{2}] FOR. *Aen.* 14.341 | ♦ **711** D^{2}] FOR. *Aen.* 14.342*/351* *mod.* Caelicolum coetus praestantum gaudia festi. *(*praebentum ρ^{2} / praestantes *vel* praebentes ρ^{1} *[anacoluthus, quasi constructio ad sensum])* | ♦ **712** D^{2} ∶ **588** D^{1}] *scr.* Et bonus Ascanius, socii sociaeque fideles *(*fideles, D^{2}*)* | ♦ **713** D^{2} ∶ **589** D^{1}] *scr. (cf.* OV. *met.* 9.795*)* Anna, Venus, Iuno et sanctas Hymenaus ad aulas D^{2} *(*-is *[...]* in -is *π)* ∶ Anna soror, Venus ac Iuno atque Hymenaeus ad aram D^{1b} ∶ Et Venus et Iuno et sanctas Hymenaeus ad aulas D^{1a} | ♦ **714** D^{2} ∶ **590** D^{1}] *scr.* Astant atque faces faustas nubentibus urunt. *(*urunt; D^{1}*)* | ♦ **715** D^{2} ∶ **591** D^{1}] CATULL. 64.383 *(*cecinere e Δ*)* | ♦ **716–718** D^{2}] CATULL. 64.307–309 | ♦ **719** D^{2} ∶ **592** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.273* *mod.* Nunc *[...]* | ♦ **720** D^{2} ∶ **593** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.274 | ♦ **721** D^{2} ∶ **594** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.275* *mod.* -es *[...]* -os, date *[...]* | ♦ **722** D^{2} ∶ **595** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.278* *mod.* Tunc *[...]* -as *[...]* | ♦ **723** D^{2} ∶ **596** D^{1}] VERG. *Aen.* 8.279* *mod.* Inque aram *[...]* | ♦ **724** D^{2} ∶ **597** D^{1}] *scr.* Ture D^{2} ∶ Inde D^{1} ▫ sacerdotes sacrant altaria sertisque *D* | ♦ **725** D^{2} ∶ **598** D^{1}] *scr. (cf.* VERG. *Aen.* 4.57, 5.96, 6.39, 8.544*)* Exornant caeduntque albas de more bidentes, *(*ex

Δ*)* | ♦ **726** *D^2* : **599** *D^1*] *scr.* *(cf.* VERG. *Aen.* 8.276*sq.)* Amplifica amborum bicolor dum populus umbra *(*Largifica Δ*)* | ♦ **727** *D^2* : **600** *D^1*] *scr.* Prae templo velat comptum caput exspectantum. | ♦ **728** *D^2* : **601** *D^1*] *scr.* Nec mora, cum plausu plebis lateque sonoro | ♦ **729** *D^2* : **602** *D^1*] *scr.* Cornicinum cantu comitum fidibusque canoris | ♦ **730** *D^2* : **603** *D^1*] *scr.* Laurigero iuvenum spatiantes rite sub arcu | ♦ **731** *D^2* : **604** *D^1*] VAL. FL. 8.244* *mod.* Aeneas Didoque ineunt adytoque *[...]* | ♦ **732** *D^2* : **605** *D^1*] VAL. FL. 8.245* *mod.* *[...]* -es *[...]* -as -es | ♦ **733** *D^2* : **606** *D^1*] VAL. FL. 8.246 *(*Praetulit, *D^2)* | ♦ **734** *D^2* : **607** *D^1*] *scr.* *(cf.* VERG. *Aen.* 1.73*)* Coniugio iunguntur eo propriique dicantur. | ♦ **735–736** *D^2* : **608–609** *D^1*] ENN. *ann.* 457–458 V *(*457 risit, *D^2)* | ♦ **737** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.244* *mod.* *[...]* subito *[...]* | ♦ **738** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.245* *mod.* *[...]* sociam ut *[...]* | ♦ **738*a*** *D^{2b}*] *scr.* *(cf.* OV. *met.* 7.142*)* Assidue applaudunt cuncti et gratantur amici *(*cuncti, et *υ* *[scil.* cuncti ≠ amici*]* : plaudunt cuncti; gratantur *τ)* | ♦ **738*b*** *D^{2b}*] OV. *met.* 7.143* *mod.* Consortesque *[...]* | ♦ **739** *D^2* : **610** *D^1*] VERG. *Aen.* 8.717* *mod.* *[...]* choreisque *[...]* | ♦ **740** *D^2* : **611** *D^1*] VERG. *Aen.* 8.718* *mod.* *[...]* plateis *[...]* aulis; | ♦ **741** *D^2* : **612** *D^1*] VERG. *Aen.* 8.719 *(*iuvenci, *D^2)* ***(*610–612** *desunt in* Δ***)*** | ♦ **742** *D^2*] VEG. *Aen.* 13.399* *mod.* Glandivorique sues iugulantur *D^2* *(*Glandivorosque/-legosque sues iugulant *υ)* ▫ ovesque bidentes *D^{2b}* *(*ovesque inopimae *ϕ* *[scil.* in- *intensivum]* : pinguesque bidentes *υ^2* : agnosque petulcos *υ^1* : ovesque bovesque *τ^2* : ovesque petulcae/vigentes *τ^1)* : oves et opimae *D^{2a}* | ♦ **743** *D^2*] VEG. *Aen.* 13.61* *mod.* Purpureum *[...]* fundum. | ♦ **744** *D^2* : **613** *D^1*] *scr.* *(cf.* VERG. *Aen.* 8.720*)* Ambo sistentes decorato limine templi *(*decorato in limine *ρ)* | ♦ **745** *D^2* : **614** *D^1*] VERG. *Aen.* 8.721* *mod.* Munera suscipiunt *[...]* -antque *[...]* | ♦ **746** *D^2* : **615** *D^1*] VERG. *Aen.* 8.722* *mod.* *[...]* -que domum *[...]* pompae. *D^2 D^{1A}* : pompa. *D^1* ***(*613–615** *desunt in* Δ***)*** | ♦ **747** *D^2*] VERG. *Aen.* 8.280 | ♦ **748** *D^2*] *scr.* Regia blandifluis ample circumdatur hortis; *(*late/large *ρ π)* | ♦ **749** *D^2*] *scr.* *(cf.* VILL. *Aen.* 13.242*)* Cernitur inde forum latum; procul exstat ad arcem *(*spatiosum. Hic *ρ* : pergrande. Hic/Prope *π)* | ♦ **750** *D^2*] *scr.* *(cf.* VILL. *Aen.* 13.243*)* Plena creaturis invictis ardua turris. *(*invictis fulgida *ρ* : saevis praefulgida *π)* | ♦ **751** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.246 | ♦ **752** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.247* *mod.* Aethera per nitidum tormenta ignita feruntur. | ♦ **753–756** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.248–251 *(*248 draco, *D^2* ▫ 251 ut *add.* *D^2)* | ♦ **757** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.252* *mod.* Desiliuntque solo, ut *[...]* *(*solo, -asque *[...]* -as *ρ* : solo, -aeque *[...]* -ae *π)* | ♦ **758** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.253* *mod.* Praecipitare putes; *[...]* *(*Praecipitare putas; *ρ* : Praecipitantur humi; *π)* | ♦ **759** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.254* *mod.* Nunc tubulis *[...]* nunc *[...]* | ♦ **760** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.255* *mod.* *[...]* hos quidam *[...]* *(*hic quisquam *π)* | ♦ **760*a*** *D^{2b}*] *scr.* Haec spectacula sunt valde pyrotechnica pulchra! *(*vere/sane *τ)* | ♦ **761** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.256 | ♦ **762** *D^2*] VILL. *Aen.* 13.257* *mod.* Aëre *[...]* | ♦ **763–767** *D^2*] VILL.

Aen. 13.258–262 | ♦ **768** D^2] VILL. *Aen.* 13.263* *mod.* *[...]* eximio *[...]* | ♦ **769** D^2 : **616** D^1] OV. *met.* 4.759* *mod.* Largi mirificis *[...]* | ♦ **770** D^2 : **617** D^1] OV. *met.* 4.760 | ♦ **771** D^2 : **618** D^1] OV. *met.* 4.761* *mod.* *[...]* festi | ♦ **772** D^2 : **619** D^1] OV. *met.* 4.762* *mod.* *[...]* atria *[...]* | ♦ **773** D^2 : **620** D^1] OV. *met.* 4.763* *mod.* Tota patent, hilari proceres *[...]* | ♦ **774** D^2 : **621** D^1] OV. *met.* 4.764* *mod.* Reginaeque novique adeunt *[...]* *(*regis; *D)* | ♦ **775** D^2 : **622** D^1] CATULL. 64.34 | ♦ **775*a*** D^{2b}] OV. *met.* 7.451 *(*adsensu *τ)* | ♦ **775*b*** D^{2b}] OV. *met.* 7.452 | ♦ **623** D^1] CATULL. 64.45 ***(*= 799** D^2, *v.i.)* | ♦ **624** D^1] CATULL. 64.46* *mod.* *[...]* splendet *[...]* fulgida *[...]* *(*= **800** D^2, *v.i.)* | ♦ **625** D^1] CATULL. 64.47* *mod.* *[...]* ambobus mensale *[...]* D^{1b} D^{1A} : *[...]* ambobus geniale *[...]* D^{1a} *(*= **820** D^2, *v.i.)* | ♦ **626–629** D^1] CATULL. 64.48–51 *(*D^2 *v.i.)* *(*= **821–824** D^2, *v.i.)* | ♦ **776–777** D^2] *scr.* *(cf.* VILL. *Aen.* 13.279, 281*sq.)* Quidam etiam personatus venit oraque Bacchi | Induit et vestes, hederis sua tempora cinctus. | ♦ **778** D^2] VILL. *Aen.* 13.283* *mod.* Atque alia *[...]* | ♦ **779** D^2] VILL. *Aen.* 13.284* *mod.* *[...]* divino *[...]* natam. | ♦ **780–781** D^2] VILL. *Aen.* 13.293–294 | ♦ **782** D^2] VILL. *Aen.* 13.295* *mod.* Et vultu *[...]* austero *[...]* | ♦ **783** D^2] VILL. *Aen.* 13.296 | ♦ **784** D^2] VILL. *Aen.* 13.297* *mod.* *[...]* -ae *[...]* -ae. | ♦ **785** D^2] VILL. *Aen.* 13.272* *mod.* Inde choros *[...]* novos operaque secunda *(*novella *ρ* : citharisque decoris/sonoris *π)* | ♦ **786** D^2] VILL. *Aen.* 13.273 | ♦ **787** D^2] VILL. *Aen.* 13.299* *mod.* Dido *[...]* pulcherrima *[...]* | ♦ **788–792** D^2] VILL. *Aen.* 13.300–304 | ♦ **793** D^2] VEG. *Aen.* 13.477* *mod.* Tunc *[...]* omnes *[...]* *(*Et *π)* | ♦ **794** D^2] VILL. *Aen.* 13.274 | ♦ **795** D^2] VILL. *Aen.* 13.275* *mod.* Reginae et regi atque Annae Iuloque dicatur *(*Reginae et regi atque Annae sacratur Ïuloque *ρ* : Reginae et regi caroque dicatur/sacratur Ïulo *π)* | ♦ **796–797** D^2] VILL. *Aen.* 13.276–277 *(*Angulus *ρ)* | ♦ **798** D^2] VILL. *Aen.* 13.278* *mod.* Illustres; sese mansoribus ultimus offert. *(*coeuntibus *π)* | ♦ **799** D^2 = **623** D^1 *(v.s.)* | ♦ **800** D^2 = **624** D^1 *(v.s.)* | ♦ **801–806** D^2 : **630–635** D^1] VERG. *Aen.* 1.701–706(*) *(*706 mensas onerent plenas D^{1b} *(*plenas/festas onerent mensas *ϕ)),* **636–637** D^1] VERG. *Aen.* 1.707(*)–708 *(*707 Continuo D^{1b} : Necnon et *π* ▫ grata Δ ▫ 708 pictis: *χ* : pictis; D^1*)* *(desunt in* D^2*),* ♦ **637*a–c*** D^{1b}] OV. *met.* 8.533–535* *(*535 Gaudia *[...]* plebis venientis eodem: *(*eodem. *χ* : populi venientis ad illos. *ϕ); desunt in* D^2*),* **638** D^1] *scr. (cf.* 1.709*)* Mirantur regem Aenean, mirantur Elissam *(deest in* D^2*),* **639–640** D^1] *scr.* Reginam, amborum late radiantia circum | Coniugis et carae felicisque ora mariti: *(*mariti. D^{1b}*; desunt in* D^2*),* ♦ **640*a*** D^{1b}] *scr. (cf.* OV. *met.* 8.537**)* Dumque vident reges, reges refoventque foventque *(*illos, illos *ϕ; deest in* D^2*),* ♦ **640*b*** D^{1b}] *scr. (cf.* OV. *met.* 8.536**)* Atque salutigeri candentia verba loquuntur; *(*Atque ita salviferi *χ* : salutantes *ϕ* □ Atque salutantum candentia verba canuntur; *ψ; deest in* D^2*),* ♦ **640*c*** D^{1b}] *scr. (cf.* OV. *met.* 8.538**)* Oscula dant ipsis, solio dant oscula eburno: *([...]* ipsi dant basia sedi: *ψ; deest in* D^2*),*

641 D^1] *scr.* Sic omnes gaudent celebrantque perenne regentes. *(deest in* D^2*)*, ♦ **641*a*** D^{1b}] VEG. *Aen.* 13.310* *mod.* Imposita dapibus meta populoque remisso *(*imposito ϕ ▫ fini ϕ *[quoad* fini *cf.* NEUE/WAGENER *1902:338sq]; cf.* **819** D^2*)*, ♦ **641*b*** D^{1b}] *(cf.* **825** D^2*)* Is *[...]* sponsa comitatus ab ipsa. *(*Dido ϕ^2 : sola ϕ^1*)*, ♦ **641*c*** D^{1b}] = **825** D^2 *([...]* uterque;*)*, ♦ **641*d*** D^{1b}] *scr. (cf.* OV. *met.* 9.280*) Implevitque uterum generoso semine: postquam *(*nono $\chi\,\phi$ *[cont.* **641*f*]**; *deest in* D^2*)*, ♦ **641*e*** D^{1b}] OV. *met.* 8.500* Dido sustinuit *[...]* labores, *(*Sustinuit Dido ψ; *deest in* D^2*)*, ♦ **641*f*** D^{1b}] *scr.* Nascitur Aeneades dulcissimus omine fausto; *(*carissimus ψ □ Editur χ^2 : Editus χ^1 ▫ in mense sub omine χ ▫ fausto. χ^2 : fausto est. χ^1 □ Parvulus Aeneas est partus mense peracto. ϕ; *deest in* D^2*)*, ♦ **641*g*** D^{1b}] *scr.* Parvulus Aeneas spes est virtusque futura *(*alitur pro rege futuro ϕ; *deest in* D^2*)*, ♦ **641*h*** D^{1b}] *scr.* Et patris ingenio quondam moderabitur urbem. *(*Ut pater ingenuus/egregius χ ▫ urbi. χ □ indolibus regnum ϕ^2 *[quoad pl. cf.* NEUE/WAGENER *1902:656sq]* : ingeniis urbem ϕ^1 ▫ reget inde ϕ ▫ futurum. ϕ^2 : futuram. ϕ^1; *deest in* D^2*)*, ♦ **641*i*** D^{1b}] = **899** D^2 *(*Alterius D^{1b}*)*, ♦ **641*k*** D^{1b}] = **902** D^2 *(*Mittitur Ascanius D^{1b} ▫ gentem et D^{1b}*)*, ♦ **641*l*** D^{1b}] = **904** D^2, **642** D^1] *scr. (cf.* SIL. 2.490*)* Atque in perpetuam laudem vos candida vatum *(*Sic D^{1b}; *deest in* D^2*)*, **643** D^1 *(*D^{1a} ⊗*)*] SIL. 2.491* *mod.* Ora canant grataque sonent vos voce minores! *(*alma/navaque Δ ▫ minores: D^{1b}*) (deest in* D^2*)*, **644** D^{1b}] *Epigr. Bob.* 45.17* *mod.* Vatibus altisonis, augent *[...] (*Fatidici vates, augent ϕ*) (deest in* D^2*)*, **645** D^{1b} ⊗] VEN. FORT. *Mart.* 2.472* *mod.* (Eheu, luminibus tantis) et ego inserar audax! *(*quantis!) ϕ ▫ inseror ϕ*) (deest in* D^2*)* | ♦ **807–810** D^2] VEG. *Aen.* 13.529–532 | ♦ **811** D^2] VEG. *Aen.* 13.533* *mod. [...]* iterum cuncti citharasque *(*omnes iterum π*)* | ♦ **812** D^2] VEG. *Aen.* 13.534* *mod.* Ingentem *[...]* | ♦ **813** D^2] VEG. *Aen.* 13.535 | ♦ **814–818** D^2] VILL. *Aen.* 13.305–309 *(*309 salutat: D^{2b}*)* | ♦ **818*a*** D^{2b}] OV. *met.* 7.620 | ♦ **818*b*** D^{2b}] OV. *met.* 7.621* *mod. [...]* piae,» dicit «quae dat mihi pignora numen.» *(*piae;» dicit «dantur mihi pignora certa!» ϕ*)* | ♦ **819** D^2] VEG. *Aen.* 13.310* *mod. [...]* choreis *[...]* populoque remisso *(*dapibus ρ*)* | ♦ **820–824** D^2 = **625–629** D^1 *(***820** amborum D^2*; v.s.)* | ♦ **825** D^2] VILL. *Aen.* 13.311* *mod.* Hic *[...]* sponsae comitantis; et Anna *(*Haec ρ*)* | ♦ **826** D^2] *scr.* Se soror alisequam nec non et fidus Achates *(*Se soror atrituam ρ : Se soror aedituam/antegradam *vel* armigeram π^2 : Se sociam unanimam π^1 ▫ necnon et π*)* | ♦ **827** D^2] VILL. *Aen.* 13.312 *(*praebent π*)* | ♦ **828** D^2] VILL. *Aen.* 13.313* *mod. [...]* -is comites tot fausta precantur *(*-is cuncti bona/tot ρ : -is bona nec*(-)*non fausta π*)* | ♦ **829** D^2] VILL. *Aen.* 13.314* *mod. [...]* multam subolem *[...] (*-que bonam ρ*)* | ♦ **830** D^2] VILL. *Aen.* 13.315 | ♦ **831** D^2] VILL. *Aen.* 13.316* *mod. [...]* eburnum corpus ab igne | ♦ **832** D^2] VILL. *Aen.* 13.317* *mod. [...]* sua *[...] (*tŏta/tot ρ : mera π ▫ unum: D^2*)* | ♦ **833** D^2] *scr.* Quam D^2 ▫ satis D^{2b} : nimis D^{2a} ▫ est D^2 ▫ mammis D^{2b} : forma D^{2a} ▫ Dido regina D^2 ▫

superbis D^{2b} : superba D^{2a} | ♦ **834** D^{2}] *scr.* Praedita suspiratque sui quot militis actu D^{2} π^{4} π^{2} (milibus heros *[Gen.!]* π^{3} π^{1}) | ♦ **835**, ***835a***, ***835b***, ***835c***, ***835d***, ***835e***, ***835f***, ***835g***, **836**, ***836a***, **837** *scr.* ◊ D^{2b} *(versio explicita)*] ***835a*** Questibus egregio, nimium cui mentula turget. (eximio π^{4} : °ii π^{3} ▫ validus ρ^{2} : valde ρ^{1} : fortis π^{3} ▫ quam π^{3}) | ***835b*** *(cf.* AUSON. *epigr.* 79.6) Illa sub Aenea se exercet corpore in uno: (versatur/mutatur ρ^{1} : Illa per Aenean exercet corpus amoenum/-e ρ^{2}) | ***835c*** (= AUSON. *epigr.* 79.7) Deglubit, fellat, molitur per utramque cavernam, | ***835d*** *(cf.* Verg. Aen. 4.415 = AUSON. *epigr.* 79.8) Ne quid inexpertum valde liquefacta relinquat. (Nequid ρ ▫ nimium ρ ▫ calefacta ρ) | ***835e*** Dum futuunt, oculi stellis praeclarius ardent; (coeunt, ρ) | ***835f*** Fortius et citius peragunt, atque altius intrat (altius ensis ρ) | ***835g*** Penis in umectam vulvam, quam sperma refundit. (Intrat in ρ ▫ irriguam ρ^{2} : undosam/undantem ρ^{1} ▫ vaginam spermate fuso/fusam. ρ) | **836** *(cf.* OV. *epist.* 21.203) Ingemit et toto turbatur corpore Dido; | ***836a*** Saepius irrorari elinguis et effera gestit | **837** Saevaque consortem premit et tremit oscula dantem. (Ipsaque/Ipsima ρ) ◊ D^{2a} *(versio ad usum Delphini)*] **835** Vocibus, atque oculi stellis praeclarius ardent. D^{2a} π^{2} (Vocum, cumque oculis stellae π^{1}) | **836** *(v.s.)* (Dido D^{2a}) | **837** Et mera consortem premit et tremit oscula dantem; (fera π^{2} : bene/bona π^{1}) | ♦ **838** D^{2}] *scr. (cf.* GAMBARA 1574:F ij[r]) Mollibus hinc stratis dulcem petiere soporem. | ♦ **839** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.536 | ♦ **840** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.537* *mod.* [...] rite novellam | ♦ **841–842** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.538–539 (539 fossas: D^{2}) | ♦ **843** D^{2}] VILL. *Aen.* 13.318 | ♦ **844** D^{2}] VILL. *Aen.* 13.319* [...] formandae [...] | ♦ **845** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.540* *mod.* [...] – fatu mirabile – flamma micare | ♦ **846** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.541* *mod.* Ingens ac [...] levi [...] (et π) | ♦ **847** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.542* *mod.* Miscere [...] reginae [...] (Didonis π) | ♦ **848–853** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.543–548 (543 obstipuit π ▫ pius D^{2} ▫ 547 Et D^{2} ▫ siquid π) | ♦ **854** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.549* *mod.* [...] bonumque [...] | ♦ **855–864** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.550–559 | ♦ **865** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.560* *mod.* Quae [...] | ♦ **866** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.561* *mod.* [...] altisonis [...] (eximiis π) | ♦ **867** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.562*/563* *mod.* Complebunt actisque suis, quos gloria summo | ♦ **868–872** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.564–568 (564 recens π) | ♦ **873** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.569* *mod.* [...] dedit ob tantarum munera laudum. (in π) | ♦ **874–876** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.571–573 (572 intra nova π) | ♦ **877** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.577* *mod.* Felices, quos [...] perenni | ♦ **878** D^{2}] *scr. (cf.* VEG. *Aen.* 13.578) Vos ambo gentem Iliacam Tyriamque tenetis. (Tranquilli ρ : Felices π) | ♦ **879** D^{2}] *scr. (cf.* VEG. *Aen.* 13.581) Cum suprema dies veniet, tum laetus ad altum | ♦ **880** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.582* *mod.* Mitteris [...] ((Sic sententia stat divum) mitteminĭ caelum. π *[pessime!]*) | ♦ **881–883** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.583–585 (584 numine D^{2}) | ♦ **884** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.586* *mod.* Inde suos populos aeterna [...] regebant: (tranquilla (in) π) | ♦ **885** D^{2}] VEG. *Aen.* 13.590* *mod.* [...] et Tyrii [...] (ac π)

| ♦ **886–887** *D*²] VEG. *Aen.* 13.591–592 | ♦ **888** *D*²] VILL. *Aen.* 13.328* *mod.* Auspiciis certis *[...]* omine fausto *(*Auguriis *π)* | ♦ **889–891** *D*²] VILL. *Aen.* 13.329–331 *(*331 saltus; *D*²*)* | ♦ **892** *D*²] VILL. *Aen.* 13.332* *mod. [...]* novo ductos alii sub *[...]* | ♦ **893** *D*²] VILL. *Aen.* 13.333 | ♦ **894** *D*²] VILL. *Aen.* 13.336* *mod. [...]* -nt *[...]* -i | ♦ **895** *D*²] VILL. *Aen.* 13.337* *mod.* -ique *[...]* donante *[...]* -nt. | ♦ **895*a–c*** *D*²ᵇ] OV. *met.* 7.661*–663 *mod. (*661 *[...]* longos virtutibus *[...]* *(*candoribus *χ* : probitatibus *ϕ [pluralis in Antiquitate inattestatus])* ▫ 662 *[...]* dies *[...])* | ♦ **896** *D*²] VILL. *Aen.* 13.342* *mod. [...]* mores, *[...] (*animi, *π)* | ♦ **897** *D*²] VILL. *Aen.* 13.343 | ♦ **898** *D*²] VILL. *Aen.* 13.344* *mod.* Crediderim luxisse *[...]* | ♦ **899** *D*²] *scr.* Ascanii postquam iuvenis maturuit aetas, | ♦ **900** *D*²] *scr.* Regifica virtute nitet fortissimus armis *(*Egregia *π)* | ♦ **901** *D*²] *scr.* Et numerum heroum gestis praestantibus auget. | ♦ **902** *D*²] VERG. *Aen.* 1.33* *mod.* Quem pater emisit *[...]* gentem *(*Ascanium (e)misit *π [902 et 904* Ascanium (e)misit/mittit Romanam condere gentem, | parcere subiectis et debellare superbos *olim annotatio separata, qua Romanorum fundatio in Didoide adhuc neglecta probabilior fieret])* | ♦ **903** *D*²] VERG. *Aen.* 1.851*/852* *mod.* Et regere imperium pacique imponere morem, | ♦ **904** *D*²] VERG. *Aen.* 1.853 | ♦ **905** *D*²] *scr.* Protinus est alius bellator victus amore: *(*Post alius victor bellator victus *ρ*² *[***905***sq. suo loco]* : Protinus invictus bellator victus *ρ*¹ *[***905***sq. post* **898***]* : Protinus est victor bellator victus *π [***905***sq. post* **898***]* ▫ amore est: *ρ* : amore *π)* | ♦ **906** *D*²] *scr.* Nam soror Anna suo victrix denupsit Ïarbae. *D*² *ρ (*Et *π* ▫ enupsit *π)* | ♦ **906*a–k*** *D*²ᵇ] OV. *met.* 8.318–327* *mod. (*319 Flavus erat crinis *ϕ* ▫ 322 Femina erat cultu talis *[...] (*talis cultu *ϕ)* ▫ 323 *[...]* diva, divinam *[...]* ▫ 324 Iamdudum vidit iamdudumque Africus *[...]* ▫ 325 *[...]* flaccente genu *[...]* voraces *(*labente *ϕ)* ▫ 326 siquem *ϕ* ▫ 327 *[...]* Nec plura; probavit et Anna maritum. *(*probabat *χ* ▫ habuit soror Anna *ϕ))* | ♦ **907** *D*²] VEG. *Aen.* 13.593* *mod.* Dein medium *[...]* intravit *[...] (*Dehinc *ρ*² *[cf.* PROP. 2.3.50, OV. *fast.* 6.788, VEG. *Aen.* 13.83 *per synizesin in arsi]* : Tum *ρ*¹ *π)* | ♦ **908** *D*²] VEG. *Aen.* 13.594* *mod.* Et Iovis est *[...] (*patris *π)* | ♦ **909–913** *D*²] VEG. *Aen.* 13.595–599 *(*599 me *D*² : te *π)* | ♦ **914** *D*²] VEG. *Aen.* 13.600* *mod. [...]* sic *[...] (*nunc *π)* | ♦ **915** *D*²] VEG. *Aen.* 13.601* *mod. [...]* cunctae *[...]* | ♦ **916–924** *D*²] VEG. *Aen.* 13.602–610 *(*605 Aeneïa *D*²*)* | ♦ **925** *D*²] VEG. *Aen.* 13.611*/612* *mod.* Nata, tuo. Nunc stat stabilis sententia menti, | ♦ **926–927** *D*²] VEG. *Aen.* 13.613–614 | ♦ **928** *D*²] *scr. (cf.* VEG. *Aen.* 13.615*)* Constat. Quin consortem astris ingentibus addam!» *(*addam: *D*²ᵇ*)* | ♦ **928*a–b*** *D*²ᵇ] OV. *met.* 8.709–710* *mod. (*710 *[...]* suae videat *[...]* sit *[...]* illa!»*)* | ♦ **929** *D*²] *scr.* Et suprema seni Aeneae cum coniuge cara | ♦ **930** *D*²] *scr.* Lux aderat. Venus aetheriis descendit ab oris *(*aderat: *D*²ᵃ*)* | ♦ **931** *D*² *(D*²ᵃ ⊗*)*] *scr.* Immittitque *D*²ᵇ : Immisitque *D*²ᵃ ▫ pari caelo divinitus ambo. *D*² *(*suis caelis *π*¹ ▫ ambo: *ϕ* : ambo; *π*²*)* | ♦ **932** *D*²ᵇ *(ϕ* ⊗*)*] VEG. *Aen.* 13.630*

mod. Indigetes dicit templisque imponit honores: *(*indicit π^2 ▫ honores. *ϕ)* | ♦ **933** D^{2b} ⊗] Ov. *met.* 8.724. – *Aliae variae lectiones in editionibus reperiuntur.*

*

Conspectus siglorum

C^1	LINDNER 2023*a*
C^2	LINDNER 2024*a*
$C^{M}{}_2$	LINDNER 2025*a*
D^{1a}	*Didois* (1. Auflage) [in: C^1, p. 61–80]
D^{1A}	autographe Korrekturen in D^{1a}
D^{1b}	*Didois* (2. Auflage) [in: $C^{M}{}_2$, p. 12–31]
D^1	D^{1a} D^{1b} (*Didois,* Konsens)
D^{2a}	*Didonis* (1. Auflage) [in: C^2, p. 66–96]
D^{2A}	autographe Korrekturen in D^{2a}
D^{2b}	*Didonis* (2. Auflage) [in: $C^{M}{}_2$, p. 32–61]
D^2	D^{2a} D^{2b} (*Didonis,* Konsens)
D^a	D^{1a} D^{2a} (Konsens)
D^b	D^{1b} D^{2b} (Konsens)
D	D^1 D^2 (Konsens)
Δ^1 Δ^2	Erst-/Zweitversion in Δ
Δ	Entwurfsfassung (vor D^{1a})
π ρ	Revisionsschichten zwischen D^1 und D^2
τ υ	Revisionsschichten zwischen D^{2a} und D^{2b}
ϕ χ ψ	*strata recentissima*
ω	*strata omnia*
J	Publikation in Zeitschriften, Bibliographie jeweils a.a.O.
J^1 J^2 (usw.)	Bibliographie der jeweiligen Zeitschriften a.a.O.
M^1	*'Οδύσσεια μικρά* (1. Auflage) [in: LINDNER 2022, p. 497*–506*]
M^2	*'Οδύσσεια μικρά* (2. Auflage) [in: C^1, p. 51–60]
	$M^1 = M^2$, keine Varianten zwischen M^1 und M^2
M^3	*'Οδύσσεια μικρά* (3. Auflage) [in: C^2, p. 59–68]
M^4	*'Οδύσσεια μικρά* (4. Auflage) [in: $C^{M}{}_2$, p. 3–11]
M	M^1 M^2 M^3 M^4 (Konsens)

CH = *Carmina hodierna.* Buenos Aires.
Cr. = *Cursor.* Leonding.
DASIU = *Die Alten Sprachen im Unterricht.* Bamberg.
EN = LINDNER 2022, 2023.
VL = *Vox Latina.* Saarbrücken.

Bibliographie

LAVALLE 2024 = RAÚL LAVALLE: Thomas Lindner y su *Didois,* in: *CH* 11 (2024), S. 7–9.

LAVALLE 2025 = RAÚL LAVALLE: Un centón odiseico de Thomas Lindner, in: *CH* 12 (2025), S. 13–15.

LAVALLE 2025*a* = RAÚL LAVALLE: Photographemata, in: *CH* 12 (2025), S. 17.

LINDNER 2022 = THOMAS LINDNER: *Epexegetische Noten – Rossiniana et alia musicologica* (Historische Metalinguistik. Materialien zur Geschichte der Sprachwissenschaft, II/2). Salzburg/Wien: Edition Tandem 2022. [***EN***]

LINDNER 2023 = THOMAS LINDNER: *Exegetische Noten* (Historische Metalinguistik. Materialien zur Geschichte der Sprachwissenschaft, II). Salzburg/Wien: Edition Tandem 2023. [***EN***]

LINDNER 2023*a* = THOMAS LINDNER: *Carmina miscellanea selecta.* Salzburg/Wien: Edition Tandem [1]2023. [C^1]

LINDNER 2024*a* = THOMAS LINDNER: *Carmina miscellanea selecta.* Editio secunda. Salzburg/Wien: Edition Tandem [2]2024. [C^2]

LINDNER 2024*b* = THOMAS LINDNER: Zur Neuerscheinung der Carmina miscellanea selecta, in: *Cr.* 20 (2024), S. 92–93.

LINDNER 2025*a* = *hic liber.* [$C^{M}{}_{2}$]

OERTEL 2023 = HANS-LUDWIG OERTEL: Rez. von LINDNER 2023*a,* in: *DASIU* 70/4 (2023), S. 42–43.

OERTEL 2024 = HANS-LUDWIG OERTEL: Rez. von LINDNER 2024*a,* in: *VL* 60 (2024) [Tomus 60. Fasc. 237], S. 465–466.

Alii tituli inveniuntur in:

http://thomaslindner.members.cablelink.at/lindner_prov_gesbibl.pdf

*

Inhaltsverzeichnis

$C^{M}{}_{2}$ © THOMAS LINDNER, 3.3.2025_19:15